

TANULMÁNYOK

SUGÁR ISTVÁN

AZ EGRÍ VÁR ELESTE 1596-BAN

A stratégiailag oly nagy jelentőségű egri vár 1596. évi bukása 91 esztendőös török uralom kezdetét jelentette, oszmán kézre kerülvén a legszámottevőbb észak-magyarországi vár, Pozsonyból és Bécsből a legrövidebb összekötő útvonal biztosítója Erdély felé, hazánk egyik legjelentékenyebb végvára.

Eger 1596. évi, török győzelemmel végződő ostroma nem tartozik a hadtörténetírás kedvelt témái közé, s mindmáig hiányzik az ostrom elfogulatlan, részletező leírása. Ezt a hiányt kívánom pótolni jelen tanulmányommal.

Megindul a szultáni hadjárat

A Magyarország elleni 1596. évi török hadjárat indítékát az oszmán történetírók a maguk sajátos módján vallási *ideológiai okokkal* kendőzik. Kjátib Cselebi szerint a befolyásos Hodsa Szeák-eddin efendi azzal érvelt a szultán előtt, hogy „*a világ szultánjának szükséges kelléke a világhódítás*”.¹

A harcias nagyvezér, Szinán pasa hasonló érvek mellett már gyakorlati jó tanáccsal is szolgált III. Mohamednek: „*... néhány év óta a hadjáratokban hódítás nem történt ... Legjobb lenne, ha dicsőséges elődeid közül Szulejmán szultán kívánatos példáját követve, egyszer személyesen indulnál hadjáratra*.”²

A szultán és tanácsa végül is az 1596. évi hadjárat mellett döntött.³

A III. Murad szultán után 1595. január 16-án a Török Birodalom trónjára lépő 29 éves *III. Mohamed*, a nagy Szulejmán dédunokája, rendkívül bonyolult és nehéz helyzetben kezdte meg uralkodását. Elvesztette pillanatnyilag erdélyi szövetségesét, ellene támadtak hűbéresei: az erdélyiek és a román vajdák, akik még a kozákokat is csatasorba állították a padisah ellen. A magyarországi hódoltság, Üngürüz testébe sikeresen induló és könnyen veszélyessé válható támadássorozatok martak bele északon, Erdély nyugati előterében és Horvátországban.⁴

Mindenképpen kézenfekvőnek látszott tehát 1596-ban egy erős török támadás szükségszerűsége az Oszmán Birodalom részére.

¹ *Kjátib Cselebi* Fezlikéjéből: Török történetírók. Budapest, 1916. III. k. (a továbbiakban — *Kjátib*) 244. o.

² Uo.

³ Uo.

⁴ *Joseph von Hammer*: Geschichte des Osmanischen Reiches. II. Band, Pest, 1834. 582—588., 601—609. o.; *Szalay László*: Magyarország története. IV. k. Lipcse, 1854. 386—402. o.; *R. Horváth Jenő*: Magyar hadikronika. II. k. Budapest, 1897. 110—129. o.

Kiadták tehát a csapatok mozgósítására a fermánt, s a szükséges élelmiszer-készletnek Belgrádba való összegyűjtésére 150 ezer aranyat küldtek.⁵ Az összes katonai szükségletek beszerzésére 620 ezer aranyat költött a szultáni kincstár.⁶ A hadba hívott sereg elitalakulatait most is a *janicsárok* adták, s mellettük a hadjáratra vezényelték a *ruméliai, az anatóliai, a karamániai, a szivaszi, az aleppói, a diarbekiri, a meraszi és urfai tartományok fegyvereseit*, beglerbégjeik parancsnoksága alatt. Még a távoli *Damaszkusból* is érkeztek csapatok. Fegyverbe állítani rendelték a magyarországi hódoltság török haderejét. A balkáni hűbères katonaságot Pancsován gyülekeztették.⁷

III. Mohamed és serege 1596. június 22-én fényes ünnepségek közepette indult a hadjáratra.⁸ A padisah, a szokáshoz híven, magas rangú állami és egyházi méltóságok kíséretében indult hadba. Az oszmán sereg a bevett útvonalon, Szófia és Nis érintésével menetelt Belgrád felé. Útközben egymás után csatlakoztak a sereghez a pasák, hadinépük élén.⁹ A támadásra vonuló hadsereg tüzéréjét s a löszer nehezét a Dunán hajókon vontatták, melyeket később a Tiszára tereltek.¹⁰

A hatalmasra duzzadt létszámú szultáni sereg 48 napi kemény menetelés után, 1596. augusztus 9-én érkezett meg a Duna-parti Belgrádba, ahol már mind a Száván, mind a Dunán át megépített hajóhidakkal fogadta Dzsáfer pasa az érkezőket.¹¹ A rendelkezésre álló török források (Pecsevi, Kjátib és Naima) és a szultánhoz csatlakozott Sir Edward Barton konstantinápolyi angol követ szerint ekkor még *nincs a török hadvezetésnek kiforrott álláspontja a hadjárat tulajdonképpeni célját illetően.*¹² A muzulmán harcosok azonban jó előjelenek tekintik hogy az április 7-én elveszett Klissza várát Dalmáciában június 6-án sikerült visszafoglalniok. „*Ez a hódítás és a győzelem kezdete!*” — mondogatták.¹³

A török sereg hadi készülődése s a Balkánon való felvonulása alatt Magyarországon nem ült el a harci zaj. Az új temesvári pasa, „szemöldökös” Szulejmán az előző esztendőben a Báthory Zsigmond által elfoglalt *Lippa* felszabadítására haddal indult a vár ellen, de a táborba szállott erdélyi hadak megindulásának a hírére helyesebbnek látta visszafordulni. A felkészült erdélyi fegyveres erő megtorlásul június 10-én ostrom alá vette *Temesvárt*, de a már-már sikerré érlelődő küzdelemnek a törökök segítségére érkezett felmentő tatár sereg hirtelen heves támadása véget vetett.¹⁴

Az egri vár katonasága sem pihent. Egy csapat május 27-én Szolnok felé ütött ki, és gazdag hadizsákmánnyal: 100 tatár lóval, 40 levágott fejvel s egy magas rangú szolnoki török főtiszttel tért meg a vár falai közé.¹⁵

A bécsi hadvezetőség hadműveleti terveinek megfelelően erős császári és magyar csapatokat vontak össze Komárom és Esztergom térségébe. A hadjárat nyitányaként Pálffy Miklós és Adolf Schwarzenberg csapatai júniusban rohammal bevették Vácot, sőt a huszárok egészen Pestig cirkáltak.¹⁶

5 *Kjátib*: 244. o.

6 *Hammer*: i. m. 609. o.

7 *Kjátib*: 245. o.

8 *Pecsevi Ibráhím* Tharikhjából: Török történetírók. III. k. Budapest, 1916. (a továbbiakban — *Pecsevi*), 129. o.

9 *Kjátib*: 245—246. o.

10 *Pecsevi*: 130. o.

11 *Kjátib*: 245—246. o.

12 *Kropf Lajos*: Egervár eleste és a keresztiesi csata 1596-ban. Századok, 1895. 400—401. o.

13 *Kjátib*: 246. o.; *Szalay*: i. m. 403. o.

14 *Ortelius* redivius et continuatus... Frankfurt, 1665. (a továbbiakban — *Ortelius*) 195—196. o.; *Szalay*: i. m. 403. o.; *R. Horváth*: i. m. 130. o.

15 *Ortelius*: 194. o.

16 *Ortelius*: 197. o.; *R. Horváth*: i. m. 130. o.

A Miksa főherceg vezérlete alatt szerveződő hadjárat célja a Budát és Szolnokot fedező hatvani vár megszerzése volt. Néhány nappal III. Mohamed seregének Belgrádba érkezése után, augusztus 15-én jelentek meg a csapatok Hatvannál. A nem kevesebb, mint 60 ezerre duzzadt ostromló erőnek az egri vár fegyveresei is számottevő részesei. Hatvan védelmére Arszlán bég parancsnoksága alatt mintegy 1 500 török harcos sorakozott fel.¹⁷

Felvonulás Eger ellen

A török hadsereg belgrádi táborozásának 27 napra nyúlt tartama alatt merült fel a döntő kérdés: hová induljon a szultáni sereg? Kjátib Cselebi egy korábbi török forrásra hivatkozva úgy tudja, hogy több előkelő férfiú az áruková lett Erdély ellen sürgette a hadjáratot. Ezt a javaslatot azonban a rendkívül nehéz és részleteiben ismeretlen terepviszonyokra való tekintettel elvetették. E fontos tárgyalások közepette vette a szultán a tekintélyes Habsburg-sereg támadásának a hírért Hatvan ellen. Kjátib Cselebi szerint „ezért abban állapotok meg, hogy oda kell menni és a közelben fekvő Eger nevű várat kell elfoglalni.”¹⁸ Az angol királynő, I. Erzsébet követe, Sir Barton úgy tudta, hogy III. Mohamed eredetileg azt tervezte, hogy serege felével Erdély, másik felével pedig a nagy ellenfél, Bécs ellen indul. Az Erdély ellen működő csapatoknak lett volna a feladata Eger várának „út közben” való elfoglalása.¹⁹ A Bécs elleni támadó szándék hírért vehette a Habsburg-hadvezetőség is, mert lépéseket tett a császárváros védelmére.²⁰ Egyébként sem látszik valószínűnek, hogy Bécs ostroma komolyan felmerült volna a török haditanácskozások során.

A belgrádi haditanácskozás végül is a felvonult oszmán had teljes erejével Eger megszerzése mellett döntött.

A hadjárat fővezéréül, szerdárjául a padisah a hadrakelés időszakában Szinán pasa hirtelen halála után nagyvezérré sógorát, Ibrahim pasát nevezte ki.²¹

A Belgrádból való elindulás előtt a szultán szemlét tartott katonái felett. Mint általában mindig, most is bizonytalan a török katonai erő létszáma. Az angol követ merőben irreálisan 600 ezer emberről tett jelentést Londonba.²² Rudolf császár hazatérő követsége tagjának, Wratislav bárónak a törökök 500 ezer katonáról beszéltek, de szerinte csak jó 300 ezer emberre rugott az összlétszám, beleszámítva a sereget kísért nagyszámú csőcseléket és fegyvertelen tömeget.²³ Ortelius szerint végül is Eger ellen 150 ezer harcossal tört a szultán.²⁴

A felvonulási terv szerint a fősereg előtt Dzsáfer belgrádi pasa haladt csapataival, mint előhad, s a fősereget a csak később beérkezett ruméliai haderő fedezte.²⁵ Erős egységekkel biztosították a hadjárat tartamára Belgrádot a román vajdák esetleges támadása ellen,²⁶ de a temesvári részekre is számottevő haderőt küldtek, az Erdély felőli esetleges oldalba támadás kivédésére.²⁷

17 Ortelius: 197—198. o.; Kropf: i. m. 402. o.; R. Horváth: i. m. 130—131. o.

18 Kjátib: 247. o.

19 Kropf: i. m. 400—401. o.

20 Ortelius: 197. o.

21 Pecsevi: 128. o.

22 Kropf: i. m. 404. o.

23 Uo.

24 Ortelius: 200. o. (Miksa főherceg alatt 150 ezer embert említ.) Miksa főherceg emlékirata az 1596. évi mezőkeresztesi csatáról: Történelmi Tár. Budapest, 1900. (a továbbiakban — Miksa) 562. o.

25 Pecsevi: 128—129. o.; Kropf: i. m. 404. o.

26 Uo. Kropf: i. m. 405. o.

27 Kjátib: 247—248. o.

A török hadsereg a Száva hídján — Kjátib Cselebi szerint — 1596. augusztus 22-én²⁸ kezdte meg nyolc napon át tartó átkelését a Szerémségbe.²⁹

A török hadvezetés megmagyarázhatatlan bizonytalankodására utal, hogy a Duna jobb partján haladva, a Tisza torkolatánál fekvő *Szalánkeménbe* érve — ahonnan több felé vehették az útjukat —, ismét felmerült a hadjárat céljának a problémája. Tehát ismét haditanácskozást tartottak, „*mivel a felséges padisah azt rendelte, hogy amelyik irányt jónak látják, abban az irányban gyorsan induljanak.*” Dzsizalazáde pasa azt tanácsolta, hogy *Komárom várát* foglalják el, mivel akkor „az egész Duna-part mind behódol és biztonságban lesz.” A többi vezérek azonban egyöntetűen elvetették ezt a javaslatot azzal az indoklással, hogy „Komárom vára kicsiny vár és nem érdemli meg, hogy a padisah személyesen menjen annyi katonával ellene.” A hadjáratban résztvevő a jól értesült Pecsevi Ibráhim arról számolt be, hogy „*előnyösebbnek tartották, hogy Eger ellen menjenek, mert azt vélték, hogy Eger elfoglalásával a bányákat is hatalmukba kerítik, s Eger ellen indulásukkal kiváltképp a bányák elfoglalása volt a céljuk.*”³⁰ Ezt az irreális céljukat a törökök azonban sohasem tudták megvalósítani, sőt még csak határozott támadást sem indítottak a felsőmagyarországi bányák elfoglalására.

Amíg a Dunán átkelve lassú menetben vonult az Alföldön, a Tisza jobb partján a szultáni sereg, s közeledtek Szolnokhoz a felmentő oszmán csapatok, lanckadatlan erővel folyik *Hatvan ostroma*. A 60 ezer főnyire szaporodott Habsburg-erők³¹ támadásának hősiiesen ellenállt Arszlán bég 1500 harcosa.³² A számottevő török felmentő sereg Szolnok térségében letáborozott, s tartva a nagy keresztény erőtől, nem is próbálkozott meg Hatvan felmentésével.³³ Hatvan vára a meddőn veszteglő, mintegy 40 ezer főnyi, felmentésükre küldött török csapatok szeme láttára esett el. 1596. szeptember 3-án foglalták el a Habsburg-erők Hatvant.³⁴ A török táborban tartózkodó Wratislav bárótól tudjuk, hogy a győztes ostromlók iszonyú kínzások közepette lemészárolták az igazhitű őrseget, de az asszonyokat, gyermekeket és az aggokat sem kímélték. A terhes asszonyoknak felhasították a hasát, a szopós csecsemőket szablyasuhintással kettéhasították, az asszonyokat emlíknél fogva akasztották fel, megnyúzták, s a belüket kitepték. A vélemények megoszlanak, hogy a barbár vérfürdőt a valonok, vagy pedig a németek követték-e el, de a török táborban megesküdtek a moszlim harcosok, hogy megtorolják a hittestvéreiken elkövetett kegyetlenkedést.³⁵ Barton angol követ írta meg, hogy olyan mélységes volt a szultáni sereg katonáinak felháborodása, hogy a nagyvezérnek janicsárokat kellett kivezényelnie a sereggel utazó s elbocsátott osztrák követség védelmére.³⁶

Ortelius úgy tudta, hogy 3 ezer embert gyilkoltak le Hatvan elfoglalása után a nyugati zsoldosok.³⁷ Ekkor azonban még senki sem sejtette, hogy ezt a borzalmas embertelenséget Eger vára elfoglalása után meg fogják torolni a győztes oszmán katonák.

Az események jószemű tanúja, Pecsevi Ibráhim Dzsizalazáde pasa „gondatlanságának” tulajdonította a török felmentő csapatok teljes passzivitását. „Az egész iszlám sereg ócsárolta őt, de semmi sem történt, s egyetlen feddő szó

28 Uo.

29 *Kropf*: i. m. 404. o.

30 *Pecsevi*: 129. o.

31 *R. Horváth*: i. m. 131. o.

32 *Ortelius*: 198—200. o.

33 *Kropf*: i. m. 406. o.

34 *Kjátib*: 248. o.; *Ortelius*: 199. o.; *R. Horváth*: i. m. 131. o.

35 *Kropf*: i. m. 406—407. o.

36 Uo.

37 *Ortelius*: 200. o.

sem érte őt.”³⁸ Nem hiába volt fia a nagy tiszteletben állott elhunyt nagyvezérnek, Szinán pasának.

Pálffy Miklós Hatvan birtokba vétele után meggondolatlanul azt javasolta az osztrák fővezérnek, hogy rohanják meg a Szolnoknál tétlenül tanyázó török felmentő csapatokat. Miksa főherceg azonban minden támadó akciót megtiltott,³⁹ sőt seregével hátat fordítva a minap elfoglalt hatvani várnak, a közelgő nagy szultáni sereg elől Vác alá vonult vissza.⁴⁰

Szabaddá vált tehát az út III. Mohamednek és hadának Eger felé...

A padisah, katonái kedvének felpozíciójára, a várható egri ostromra való tekintettel, eleget téve zsoldkövetelésüknek, ezer-ezer akcsét fizetett ki minden harcosának.⁴¹

A török főszereg a Tisza jobb partja mentén haladva érkezik meg Szolnokra, ahol a hatvani vérfürdőre való megemlékezésül „gyászból” Barton szerint három,⁴² Kjátib Cselebi szerint két napot pihent.⁴³ Itt csatlakozott az egri ostromra vonuló sereghez a tatár kán fivérének, Feth Girájnak a vezetésével néhány ezer katonája. Kjátib Cselebi, kétségtelenül elírásból, csupán 1 ezer tárról beszél.⁴⁴ Más források⁴⁵ viszont, túlozva, 30 ezer tatárt emlegetnek — feltehető, hogy népes tatár csapatok már Belgrádnál, vagy Dél-Magyarországon csatlakoztak a hadhoz.

A Tiszán felhajózott tüzérséget és nehéz lövegeket Szolnokon rakták partra, majd pedig szekerekre málházták. A tüzérség szállítása Szebrencs aga feladata volt, akinek egy kompon támadó 700 főnyi magyar csapat elől sikerült megmentenie a sereg ostromhoz nélkülözhetetlen nagy értékeit.⁴⁶

Az így elkészült és összeállt sereg, miután rendezték soraikat, megindult Eger felé. Az előhadat Dzsáfer belgrádi pasa és a karamániai beglerbég, Házér pasa csapatai alkották.⁴⁷

III. Mohamed szultán harcosai 1596. szeptember 20-án érkeztek Eger falai alá, amint azt a várbán tartózkodó Claudio Cogonara császári főhadmérnök említi.⁴⁸ Kjátib Cselebi⁴⁹ és Naima,⁵⁰ Décsi János,⁵¹ Jansonius és a Chronica Leibitzeriana⁵² szerint viszont az érkezés napja szeptember 21. Az angol Sir Barton és Glover szerint pedig szeptember 22.⁵³ Figyelmet érdemel Ortelius közlése, mely szerint Terska cseh hadnagy szeptember 23-án azt jelentette Miksa főhercegnek az egri várból, hogy az ellenség szeptember 18-, 19-, és 20-án szállta meg Eger környékét.⁵⁴ Ez tehát logikusan azt jelenti, hogy a török sereg csapatai több napon át, egymást követően érkeztek meg a vár falai alá. Istvánffy Miklós mindenképpen súlyosan téved, amikor szeptember 27-ében jelölte meg a török had érkezésének időpontját Eger alá.⁵⁵ Egyébként a fentebb említettek

38 Pecsevi: 130. o.

39 R. Horváth: i. m. 131. o.

40 Ortelius: 200. o.; Decsi János magyar históriája. 1592—1598. Pest, 1866. 267. o.

41 Kjátib: 249. o.

42 Kropf: i. m. 407. o.

43 Kjátib: 249. o.

44 Uo.

45 Nemesak Wratislav báró, de Velence prágai követe is ennyiről tud. Kropf: i. m. 404., 406. o.

46 Uo. 406. o.

47 Kjátib: 249. o.

48 Claudio Cogonara emlékirata: Az Egri Vár Híradója. 6. szám. Eger, 1965. (a továbbiakban — Cogonara) 17. o.

49 Kjátib: 249. o.

50 Kropf: i. m. 407. o.

51 Decsi: i. m. 268. o.

52 Kropf: i. m. 407. o.

53 Uo.

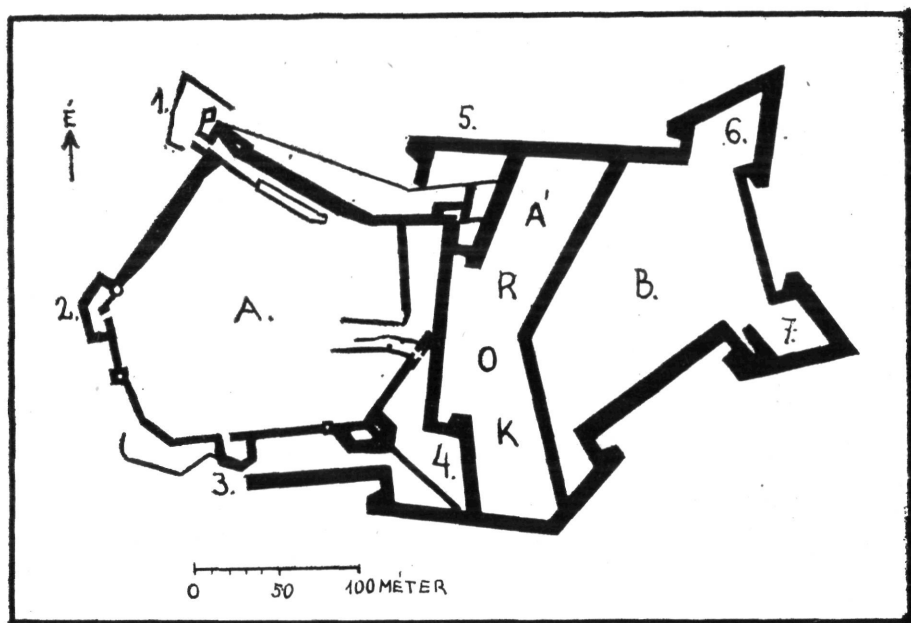
54 Ortelius: 220. o.

55 Istvánffy Miklós: Magyarország története. 1490—1606. (Ford: Vidovich György) Debrecen, 1867. (a továbbiakban — Istvánffy) 769. o.

egy-két napos eltérésének az oka azzal magyarázható, hogy egyik szerző az ellenség szórványos felbukkanását, mások pedig a hatalmas embertömeg folyamatos beérkezésének az időpontját vették figyelembe.

Az egeri vár és hadinépe

Eger, bár nem feküdt a Belgrád—Buda—Bécs hadászati főirányban, s az ország szívében, mégis kimagasló stratégiai jelentőséggel bírt, mely természetszerűen több tényező eredője. Egeren, a „Felföld kapujá”-n⁵⁶ át vezetett az egyik legfontosabb összekötő útvonal a búzatermő-állattenyésztő Alföld s a Felvidék gazdag bányavárosai között. A királyi Magyarország fővárosát, Pozsonyt, s a Habsburg-császárvárost: Bécszet az Egeren át húzódó kulcsfontosságú út kötötte össze Erdéllyel, annak legkritikusabb pontján, ahol az a viszonylag biztonságosabb hegyvidéket elhagyva a síkságra ér. A nógrád-honti várak, Hatvan, a

Az egeri vár alaprajza 1596-ban. A: belső vár; B: külső vár. 1. Földbástya, 2. Dobó bástya, 3. Varkoch-kaputorony, 4., 5. Délkeleti és Északkeleti Baldigara-féle fülesbástya, 6. Pál bástya, 7. Ungrád bástya.

Jászság és Szolnok térségét felélelő török hódoltság északkeleti irányban való terjeszkedésének a közvetlen hatósugarába eső egeri vár vethetett gátat, noha már évtizedekkel annak előtte az egész környék a töröknek is adózni volt kénytelen. Egerből jól és viszonylag könnyen figyelemmel volt kísérhető a budai, a hatvani és a szolnoki törököknek minden veszélyt jelentő katonai megmozdulása. Eger helyzetének jelentőségét az is aláhúzza, hogy a Felvidék katonai központja, a Kassa felé vezető jelentékeny útvonal őrzését is ellátta. Egerből, mint erős végvári bázisból messze területek (Pest térsége, a Duna-Tisza köze) török megszálló rajtaütésekkel voltak háborgathatók. Ezeknek a tényezőknek a jelentőségét az oszmán hódítás kibontakozása még csak inkább meghatározta.

⁵⁶ Tinódi Sebestyén: Eger vár viadaljáról való ének: Tinódi egeri históriás énekei. (Szerk. Sugár István) Eger, 1974. 231. sor.

A XVI. század utolján az ország kulcsfontosságú várai közül már csak Eger, Várad, Kanizsa és Újvár került el a bukást.

Az egri vár az 1552. évi török ostrom súlyos pusztítása után, az évtizedek során nemcsak újjáépült, de egyre inkább korszerűsödött is. A *bécsi Haditanács a méregdrága pénzen megvásárolt viszonylagos békeévek alatt a végvári rendszer kiépítésén belül nagy súlyt helyezett Eger vára kiépítésére*. Hosszú és alapos fontolgatás, mérlegelés után a várépítéssel oly kiváló szakértőjének, mint *Octavio Baldigarának* a tervezetét fogadták el, s annak alapján indult meg az erődítmény modernizálása. Az egri püspöki birtokok teljes jövedelmét, több vármegye hadiadóját, s parasztjainak robotját évente 4—5 ezer forinttal toldotta meg a Kamara.⁵⁷

A belső várban, a külső vár felé tekintő keleti oldal két végén, egy-egy nagy fülesbástya épült meg. A nyugati fekvésű s terepadottságai miatt erősen veszélyeztetett külső vár vastag kőfalainak két keleti szögletén is egy-egy fülesbástyát emeltek. A déli oldalt — a régi Ókapunak megfelelően — egy sajátosság módon megszerkesztett további fülesbástya fele védelmezte. A belső és a külső várat elválasztó 40—60 méter széles és igen mély árok oldalait magas kőfalak szegélyezték, s mind az északi, mind a déli végén, a fülesbástyákhoz csatlakozó harántfal zárta le. A közlekedés a két várrész között az árkot átívelő és meglehetősen keskeny cölöphídon bonyolódott le. Baldigara tervei nyomán épültek meg a belső vár falainak mélyében a több szintre kiterjedő boltozatos helyiségek: a kazamaták, a kaszermák (kaszárnyahelyiségek), az aknafigyelő és az összekötő folyosóhálózat. A külső vár falait széles szárazárok vette körül.

Baldigara jó terve azonban, sajnos, anyagiak híján nem valósulhatott meg maradéktalanul. Nem épült meg az egyébként jól védelmezhető belső várnak nyugati, a város felé tekintő oldalán három nagy újolasz típusú fülesbástya. De elmaradt a vár teljes kiterjedésében a katonákat és az ágyúkat fedező mellvéd kialakítása is. Súlyos hiányosság folytán a külső várat kerítő szárazárok külső partján nem emeltek kellően takarósáncot sem.

Ha Baldigara eredeti tervei hiánytalanul testet öltöttek volna, úgy az itáliai mester véleménye szerint az 50—60 ezer főnyi ostromló ellenség ellenében is megvédhető lett volna. Úgy vélekedett, hogy egy-egy nagy fülesbástya ostromán a támadók akár 10 ezer emberüket is elveszthetik.⁵⁸

Végül is a horrorbilis építési költség és munka árán Eger vára 1596-ban a korszerű várharcászat követelményeinek csak részben felelt meg, hiányosságai leplezetlenül megmutatkoztak.

Az egri vár védelmi szempontból legkritikusabb része az Almagyar-hegy oldalában fekvő külső vár volt, mivel a közvetlenül környező közeli keleti magaslatokról jól be lehetett látni és löni a vár területére. A tüzérség fejlődésével egyértelműen bebizonyosodott, hogy az Almagyar-hegy aljában megépült külső vár, sőt részben a belső vár is, a 30—55 méterrel fölébe magasodó hegyen felállított ágyúk tüzevel könnyűszerrel elérhetővé vált. Amikor 1358—1430 között kialakították a külső várat,⁵⁹ ennek a körülménynek a jelentőségét még nem mérhették fel kellően.

Claudio Cogonara császári főhadmérnök, aki az ostrom alatt a várban tartózkodott, később így vázolta a helyzetet: „*A kedvezőtlen fekvésű várat (tudniillik külső várat — S. I.) három oldalról 200 lábnyinál (63,20 méter — S. I.)*

⁵⁷ *Pataki Vidor*: Az egri vár élete: A ciszterci rend egri Szent Bernát Gimnáziumának 1933—34. évi Értesítője Eger, 1934. 42. o.

⁵⁸ Uo. 50. o.

⁵⁹ *Nagy Árpád*: Az egri külsővár kérdéséhez: Az egri Vár története. 7. szám. Eger. 1967. 18. o.

nem távolabb fekvő magas dombok uralják, melyek teteje 10 lábnyival (4,74 méter — S. I.) magasabb a várnál, és az erősség felé lejtnek, hogy végül is 4 lábbal (1,26 méter — S. I.) magasabb a falaknál.⁶⁰ Tudnunk kell, hogy a vár minden ismert ostrománál ezt a kedvezőtlen adottságot ragadta meg a támadó ellenség. Már Tinódi is szóvá tette az egri vár e nagy problémáját:

„Napkeletre egy nagy magas hegy vagyon,
Arról benézhetnek várba szabadon.”⁶¹

A vár e kedvezőtlen fekvése kapcsán figyelemre méltó egy 1704-ben készült katonai felmérés: „Grundriss des Schlos und Stadt Erlau neben den dominierenden Anhöhen.”⁶² Az akkor még katonai célokat szolgáló belső várra (a külsőt ugyanis 1702-ben lerombolták) ellenséges támadás esetében veszélyt jelentő keleti fekvésű *Almagyar-hegy és tető*, valamint az északra emelkedő *Királyszéke* képezte a vizsgálat tárgyát. Ez a súlyos probléma később is felmerült, és mind 1764-ben, mind 1768-ban készült katonai felmérés e térségről. Az első esetben a belső vár északi oldalával szemben fekvő Királyszekének az erősítése is felmerült.⁶³ Az 1768. évi térkép („Plan von des Schlos zu Erlau nebst der Anhöhe wo durch es dominirt wird”) tanubizonyosága szerint pedig az *Almagyar-hegynek* a belső vár felé tekintő veszélyes nyugati oldalát és tetejét veték szoros vizsgálat alá.⁶⁴

A vár korszerűsítésével kapcsolatban gondoskodás történt a város valamilyen védelméről is. A Dobó-korszakban Eger városát még csak tapasztott palánk övezte,⁶⁵ de az 1570-es évek végén, 1580 körül megkezdődött a kőfal („*Ringmauer*”) megépítése. Kutatásaim szerint 1592-re zömében el is készültek a munkával. A várost övező kőfal tervezője s az építkezés irányítója az itáliai *Christophoro Stella*. A falon a befutó utaknak megfelelően négy kapu nyílt, s a falak síkjából előugró sokszögű bástyák biztosították a védelem lehetőségét. A bástyák a város felé nyitottak voltak, hogy az ellenség, ha netalán egyikét-másikat elfoglalná, ne használhassa támaszpontként a város védőivel szemben.⁶⁶

A vár katonasága a XVI. század utolsó harmadában 1 ezer fegyveresből állott. A Rákóczy Zsigmondnak adott 1588. május 14-én Bécsben kibocsátott főkapitányi instrukcióból tudjuk, hogy 500 magyar huszár és 200 magyar gyalogos mellett 300 német katona szolgált Eger várát.⁶⁷ A vár fennmaradt utolsó számadáskötete 1594—1595-ről arról vall, hogy a németek nehéz vértések („*cataphractis Agriensis*”) voltak.⁶⁸ Bár az ostrom előtti évről fennmaradt várszámadás nem említi a katonák létszámát, de az előző esztendő szórványadatai arra utalnak, hogy 1596-ban is a fenti megoszlásban 1 ezer körüli fegyverese volt a várnak.

Az egri vár katonai és gazdasági szervezete élén 1596-ban *bedegi és berencsi Nyári Pál főkapitány* állott. Az előző esztendei adat szerint az *alkapitány Pászthóy Gergely*, az *első és második várnagy pedig Korláth Kristóf és Vár-*

60 *Cogonara*: 16. o.

61 *Tinódi*: 84—85. sorok

62 *Kriegsarchiv*. (Bécs) *Kartenabteilung*. K. VII. 1. 183. (Másolata: Heves megyei Levéltár. V—80. 163. rsz. Nr. 549.)

63 *Hadtörténelmi Térképtár*. G I H 155

64 *Kriegsarchiv*. (Bécs) *Kartenabteilung*. Inland. C. V. 2—1—178.

65 *Tinódi*: 88. sor.

66 *Sugár István*: *Eger vár falainak és kapuinak története*: Az Egri Múzeum Évkönyve, VI. k. Eger, 1968. 178—181. o.

67 *Magyar Országos Levéltár*. NRA. Fasc. 761. Nr. 24.

68 *Sugár István*: *Az egri vár 1594—95. évi számadása*: *Archivum* 6. Eger, 1977. 20. o

kony Jakab volt. Az építész, az „architector” Christophoro Stella az ostrom ideje alatt is a várban tartózkodott.⁶⁹

Sajnálatosan nem ismeretes a vár tüzérségi felszereltsége, de egy 1560. évi részletes várleltár során akkor 26 ágyút vettek számba.⁷⁰

Külön kell szólnunk a *tüzérek*ről. Cogonara azt jelentette, hogy csupán 8 tüzér található a várban, de közülük 5 betegen fekszik, „A többinek pedig kevés a tapasztalata.”⁷¹ Ugyancsak tőle tudjuk, hogy Tirsch ezredes segédcsapatával érkezett a várba egy spanyol(?) tüzér is, bizonyos Luigi Valla.⁷²

Miután Miksa főherceg Hatvan elfoglalása után a beérkező jelentésekből arról értesült, hogy a szultán serege Eger ellen vonul, azonnal rendelkezett, hogy lássák el Nyáry Pált idejében a szükségességekkel. Utasította a cseh *Johannes Jacobus Thurn grófot*, hogy morva gyalogosaival vonuljon Egerbe. Báró Teuffenbach felsőmagyarországi főkapitánynak pedig meghagyta, hogy a várat lássa el a szükséges katonasággal és lőszerrel. Mielőtt pedig szeptember 9-én a császári sereg elvonult volna Hatvanból Vác felé, nagyobb számú lovast irányított Teuffenbach révén Egerbe. Midőn pedig Miksa főherceg szeptember 10-én Vácra érkezvén bizonyoságot szerzett arról, hogy az oszmán had valóban Eger ostromára vonul, Nyáry Pál sürgető kérésére embert és lőszert irányított a várba. *Wilhelm Terskát* 500 válogatott német muskétással és egy-egy zászlóaljnyi vallon gyalogossal és lovassal késedelem nélkül Egerbe küldte. Néhány tapasztalt tisztet is az egri várba rendelt. Ekkor utazik Egerbe a 7 évet Flandriában működött császári főhadmérnök, *Claudio Cogonara* is. Kocsikon pedig 300 mázsa lőport szállítottak Egerbe.⁷³

E hivatalos jelentésen túlmenően vizsgálat tárgyává tettem az egri várnak 1596 őszén küldött katonai segítséget. A különböző források nagy változatoságot mutatnak, de ismertetésük szükségesnek látszik, hogy a sok apró mozaikból összeálljon valamelyes kép.

Ortelius szerint szeptember 14-én érkezett meg a várba küldött német csapatkontingens.⁷⁴ Ugyanerről ad számot Cogonara főhadmérnök is. Ekkor Tirsch ezredes parancsnoksága alatt 100 gyalogos és 60 lovas vallon, valamint 400 német muskétás vonult be a várba, magukkal szállítva 24 kocsi lőszert.⁷⁵ Az általanosságban jól értesült Istvánffy Miklós alapján Miksa emlékiratában foglaltak szerint rajzolta meg az egrieknek nyújtott segítséget. Szerinte Terska az 500 német puskás mellett még 300 vallonnal érkezett. A lőszer pedig 300 hordó lőporból és néhány kocsi kanócból állott.⁷⁶ Baranyai Decsi János szerint a főherceg olasz és német katonaság mellett ezer puskást, és Thurn gróf vezénylete alatt 3 ezer gyalogost irányított Eger védelmére.⁷⁷ Ortelius is úgy tudta, hogy az 500 muskétás mellett válogatott német és vallon gyalogosokból s lovasokból állt a segédhad.⁷⁸ Szederkényi Nándor, Heves megye történetírója arról vall, hogy Thurn vezénylete alatt 2500 morva, Terska és Johannes Kinski parancsnoksága alatt pedig 500—500 vallon gyalogos, illetve lovas jutott ekkor Egerbe.⁷⁹ Pataki Vidor, az egri várépítészet monográfusa szerint a Nyáry Pál-

⁶⁹ Uo. 22. o.

⁷⁰ *Sugár István*: Az egri vár kémei és fegyverei a várszámadások tükrében: Az Egri Múzeum Évkönyve, XIII. k. Eger, 1975. 117—118., 121. o.

⁷¹ *Cogonara*: 18. o.

⁷² Uo.

⁷³ *Miksa*: 556—557. o.

⁷⁴ *Ortelius*: 202 o.

⁷⁵ *Cogonara*: 16. o.

⁷⁶ *Istvánffy*: 768—769. o.

⁷⁷ *Decsi*: i. m. 267. o.

⁷⁸ *Ortelius*: 202. o.

⁷⁹ *Szederkényi Nándor*: Heves vármegye története. II. k. Eger, 1890. 290. o.

nak küldött segítség Teuffenbach sziléziai és vallon zsoldosaiból, Turrís (azaz Thurn) morva gyalogosaiából, Terska cseh és svéd önkénteseiből, valamint egy zászlóalj vallonból állt.⁸⁰ Pataki által közölt levéltári adat szerint 250 olasz is volt a védők sorában.⁸¹ Cogonara leírásából tudjuk, hogy spanyol tisztek,⁸² Barton követ egy leveléből, hogy angol trombitás⁸³ is volt a védelemre felvonult fegyveres erő sorában.

Láthatjuk tehát, hogy bár változóan, de alapjában megközelítően azonosan ítélik meg a különböző források és leírások az egri vár kialakult védelmi erejét. Claudio Cogonara császári főhadmérnök a vár kapitányától szerzett személyes értesülése szerint *végző soron 3400 katona sorakozott fel Eger vára védelmére.*⁸⁴ Istvánffy Miklós és Szederkényi Nándor 4500-as,⁸⁵ nemkülönbön Pataki Vidor 7000-es létszámadata⁸⁶ túlzó, indokolatlan és nem fogadható el semmiképpen sem.

*Ezek szerint tehát a 3400 főnyi összlétszámból levonva a vár 1 ezer saját katonaságát, 2400 főben jelölhetjük meg az egri várnak nyújtott segítséget. Az egymással össze nem szokott védők sorában a magyarok mellett német, osztrák, cseh, morva, olasz, spanyol, svéd, sőt angol katonát is találhatunk. Egy krakkói levéltári adat szerint lengyel is volt Eger védőinek a sorában.*⁸⁷

A várba küldött császári főhadmérnök, Claudio Cogonara szeptember 14-i megérkezése után haladéktalanul megvizsgálta az erődítmény védműveit. Nyomban megállapította *a külső vár kedvezőtlen helyzetét.* Itt súlyos hibának tudta be, hogy *a falak nem mindenütt voltak előttük emelt földsáncsal megerősítve, azaz takarva.* Csupán gyenge „cölöppalánkot” talált itt „gyenge gallyfonattal” (*latorkert*), ami nem nyújthat semmi védelmet sem a puska-, sem pedig az ágyútűz ellen. Ezért szeptember 16-án a Nyáry Pál által rendelkezésre bocsátott emberekkel erősítési munkálatokhoz kezdett. A külső vár kapuját jó fedezéket biztosító „*fedett aknaszerű úttal*” kötötte össze a bástyával. A külső vár északkeleti szögletén állott Pál bástya előtti magaslaton „*futóárokszerű védművet*” készíttetett, mely a vár által biztosítva uralta a közeli, szélesen elfekvő völgyet, a mai Vécsey-völgyet, melyben akár 10 ezer főnyi ellenség is elérhető volt a hadmérnök szerint anélkül, hogy a várból ellenőrizhető lett volna. A mai helyszíni vizsgálat is mindenben igazolja Cogonara megfigyelését, illetve állítását.

A belső vár leggyengébb részénél, a Földbástyán, melyet ugyan 1552 óta köépítménnyé fejlesztettek ki, s „*ahol leginkább számíthatunk a rohamra*”, fával bélelt és földdel fedett „*kazamatá*”-t, azaz fedett lőállást, illetve összekötő folyosót építettek, jól elleplezve a várható ellenség megfigyelői elől. „*A belsejében kényelmesen elhelyezkedett 40 ember, akik az árok alatt elvezető, fával és földdel bélelt földalatti folyosón észrevétlenül vonulhattak oda.*” Ezt a hevenyészetten létesített védművet Cogonara olyan biztonságosnak minősítette, hogy „*megtámadásától semmilyen irányból nem kellett tartani.*” Még több ilyen védműre is szükség lett volna, de az idő- és emberhiány azok létesítését megakadályozta.⁸⁸

Claudio Cogonara nyomán az egri vár falainak és bástyáinak legsúlyosabb

80 Pataki: i. m. 51. o.

81 Uo. 69. o.

82 Cogonara: 18. o.

83 Kropf: i. m. 411. o.

84 Cogonara: 16., 19. o.

85 Istvánffy: 770. o.; Szederkényi: i. m. 290. o.

86 Pataki: i. m. 51. o.

87 Biblioteka Jagiellonska. (Krakkó) Me. 1101. F. 16. (Anna Pycowa szíves közlése. Mikrofilmen.)

88 Cogonara: 16—17. o.

hiányosságaként könyvelhetjük el, hogy sehol sem voltak azok a kívánatos mellvéddel ellátva, s így az ott állott katona teljes testfelületével ki volt téve az ellenséges tűznek.

A főhadmérnök -arra is felhívta Nyáry főkapitány figyelmét, hogy ajánlatos kiküldeni a várból „a haszontalan embereket.”⁸⁹

Elesik a város — ostromgyűrűben a vár

III. Mohamed szultán hadserege 1596. szeptember 20-án már teljes létszámmal Eger alatt állott, s a vártól délre elterülő síkságon („egri mező”)⁹⁰ építették fel hatalmas kiterjedésű táborukat, melynek északi vége 800 méternyire megközelítette a várat.⁹¹ Ekkor már a szolnoki béget is serege mellett találjuk, csapatai élén. Néhány nap múltán önkényes buzgalomból megérkezett a győri bég is, de mivel ő engedély nélkül hagyta el a hódoltság védelme szempontjából oly fontos állomáshelyét, fővételre ítélték, s csak az uralkodói kegy mentette meg életét. Büntetésül a bégnak saját költségén kellett hazavezetnie csapatait Győrbe.⁹²

Ibráhim pasa nagyvezér, a hadjárat szerdárja, *Cigal Oglit* rendelte nagyszámú könnyűlovassággal a távolabbi környék felderítésére és biztosítására, esetleges felmentő támadás kivédésére.⁹³ A várat ostromló csapatok közvetlen biztosításáról *Dzsigalazáde pasának* kellett gondoskodnia a saját és a vezénylete alá rendelt damaszkuszi harcosokkal.⁹⁴

A padisah első dolga a szokásos megadási felhívás megküldése volt a vár parancsnokának. Rendhagyó része volt az Eger átadására felszólító levélnek az a része, melyben „a felséges Allah parancsából titeket (ti. az egrieket) vallásunkra hívvlak. Ha muzulmánok lesztek, semmi bántódás nem ér benneteket, hanem mostani állapototok szerint vagyontokat, jószágotokat, miként eddig, ezentúl is bírhatjátok, s nyugodtan élhettek...”⁹⁵

Az egriek, nagyon helyesen, nem bocsátkoztak tárgyalásba a törökökkel, s válasz nélkül hagyva a levelet, vivőjét vasra vereten tömlőbe vetették.⁹⁶

Megérkeztek Eger falai alá a Buda biztosítására kiküldött csapatok is, *Cserkesz Mahmud* aleppói és *Lala Mohamed* anatóliai pasák és beglerbégek parancsnoksága alatt.⁹⁷

Az ellenség haladéktalanul körülfogta a várat és a várost, s még az első este megkezdték a *módszeres ostrom* előkészítésére az ostromárkok és sáncok, valamint az ágyúállások kiépítését.⁹⁸ A város lakóinak egy része elmenekült az oszmán had megérkezése előtt, s csak kivált a szegény nép maradt helyben.⁹⁹ A védők „oly bátran viselték magukat, hogy a város kapuit be sem zárták, hanem gyakran kitörve, az ellenséggel szerencsés csatározásokba bocsátkoztak.”¹⁰⁰

Az első, s a belső várat legjobban veszélyeztető ágyúállást a vártól északra, a Királyszékeire telepítették. Ezek az ütegek a várral egyenlő magasságban tüzeltek az átlagban 200 méternyire fekvő falakra. A török táborban jelen volt Pecsevi Ibráhimtól tudjuk, hogy itt Lala Mohamed pasa 8 nagy kaliberű ost-

89 Uo.

90 Pecsevi: 131. o.

91 Kropf: i. m. 407. o.

92 Uo. 409—410. o.

93 Uo. 408. o.

94 *Kjátib*: 250. o.

95 Uo. 249—250. o.

96 Uo. 250. o.

97 Uo.

98 *Cogonara*: 17. o.; Kropf: i. m. 407. o.

99 Uo. Kropf: i. m. 408. o.

100 *Istvánffy*: 770. o.

romágyút állítottott tüzelőállásba.¹⁰¹ Innen kiindulva azután *északkelet, kelet, délkelet és dél felől épültek ki a vár körül a topcsik ütegállásai*. A lőtávolság itt is 200—250 méter volt csupán.

Nagy ütemben folyt a várfalakat, bástyákat megközelítő ostromárkok és fedezetet nyújtó sáncok készítése is. A várat körülölelő ostromgyűrű egyes szakaszai, s azokon belül az ágyúállások Ibráhim pasa nagyvezér, a hadjárat szerdárja, Dzserráh Mohamed pasa második vezér, Dzsáfer belgrádi pasa, Haszán pasa ruméliai beglerbég parancsnoksága alatt álltak.¹⁰²

Az egriek nem tüzeltek a külső várat gyűrűbe fogó ellenségre, mivel Nyáry Pál azon az állásponton volt, hogy *„engedjük az árok elkészítését és a tüzéség odavontatását, mert az igénybe vesz néhány napot.”*¹⁰³ Nyilvánvalóan erősen bizakodott Miksa főherceg felmentő seregének megérkezésében.

A hatalmas török tábor, a gondosan kialakított ostromgyűrű s a szorgos ostromelőkészületek láttán, tudva, hogy a város számottevő ideig amúgy sem védelmezhető meg, szeptember 23-án felgyújtották a várvédők Eger városát, hogy az később ne szolgálhasson menedékkül az ostromlónak, majd pedig az éjszaka leple alatt¹⁰⁴ kiürítették azt, s valamennyien a vár biztonságát ígérő falai közé vonultak vissza.¹⁰⁵ A lángtengerben nem hamvadt el minden épület, mert többek között a kórház is fennmaradt.¹⁰⁶

A janicsárok nem vártak magukra, gyorsan megmászták létrákon a falakat, s mohón kifosztották a város épületeit, jókora zsákmányra téve szert mindjárt első vállalkozásuk során is.¹⁰⁷

Eger városa valóban nem volt tartósan védelmezhető, de minden harc nélkül való feladása helytelen álláspontra vall, mert annak ideig-óráig való oltalmazásával az amúgy is ősziestre fordult időjárás közepette időt vesztegettetettek volna el az ellenséggel. Láthatóan azonban Nyáry főkapitánynak nem volt szándékában a város védelme, csupán az ostrom legkezdetibb szakaszában a felvonuló törökökre való kirohanások bázisául szolgált igen rövid ideig.

A különböző szerzők egyébként eltérően közlik a város kiürítésének, illetve elestének a napját. Claudio Cogonara, az angol Sir Barton, valamint Glover személyes tapasztalata alapján a szeptember 23-i időpontot bizonyosnak kell elfogadnunk.¹⁰⁸ Ortelius szeptember 26-át,¹⁰⁹ Decsi János az ostrom 6.,¹¹⁰ Istvánffy Miklós¹¹¹ nemkülönben Hammer a 7. napjára tette.¹¹² Pecsevi a támadó seregnek a vár alá érkezése utáni napot adta meg,¹¹³ mely eltérés a több napon át folyamatosan beérkező csapatok adta úgynevezett „első nap” bizonytalanságával magyarázható, tekintve, hogy a török szerző maga is részese volt az ostromnak.

A török topcsik már szeptember 23-án három ágyúból megnyitották a tüzet a vár ellen, bár az egri lovasok még ki-kitörték a falak közül, s ideig-óráig sikerült kiűzniök a városból az ellenséget.¹¹⁴ A törökök végül a város területén is ágyúállásokat létesítettek. Egyik ütegük a Dobó bástyára irányult,¹¹⁵

101 Pecsevi: 131. o.

102 Kjátib: 250. o.

103 Cogonara: 17. o.

104 Pecsevi: 131. o.

105 Cogonara: 17. o.; Kropf: i. m. 408. o.

106 Ortelius: 203. o.

107 Kropf: i. m. 408. o.

108 Cogonara: 17. o.; Kropf: i. m. 408. o.

109 Ortelius: 203. o.

110 Decsi: i. m. 269. o.

111 Istvánffy: 770. o.

112 Hammer: i. m. 614. o.

113 Pecsevi: 131. o.

114 Kropf: i. m. 409. o.

115 Istvánffy: 770. o.

de kétséget kizáróan a Földbástya ellenében is felvonultatták a törökök lövegeiket.

A város elestével teljessé vált az ostrom- és tűzgyűrű a belső és a külső vár körül. A falaktól átlagosan 200—250 méternyire épültek ki az ágyúállások, sőt a város felől bizonyára még közelebb. A belső vár szintjénél lényegesen mélyebben — kb. 30 méternyivel — fekvő város felől a meredekre faragott sziklákon álló falak és bástyák jó célt kínáltak. Az ostromra felvonult oszmán hadsereg azonban döntő súllyal természetesen a külső vár ellen összpontosította ütőerejét, az első naptól kezdődően láthatóan ott kívánták kicsikarni a győzelmet. Döntésük a terep és a vár adottságainak kiváló felismerésén alapult. Ott, az Almagyar-hegy magaslatairól az alacsonyabban fekvő külső vár, sőt részben a belső is jól áttekinthető és löhető volt. Az Almagyar-hegy teteje, ahol Hasszán pasa ruméliai beglerbér ágyúi állottak,¹¹⁶ 35 méternyire magasodik a vár szintje fölé. (!)

Kjátib Cselebi szerint 8 megerősített ütegállásban 23 „vártörő ágyú”, azaz nagy kaliberű ostromlöveg csöve irányul Eger vára ellen.¹¹⁷ A külső várral szomszédos Almagyar-hegyen kisebb kaliberű ágyúkból Claudio Cogonara főhadmérnök szerint mintegy 100 darabot állítottak fel a törökök.¹¹⁸

A gyorsan, gördülékenyen és célratorően megindult ellenséges hadműveletektől Nyáry Pál annyira megzavarodott, hogy a Cogonara által a falakon kívül épített futóárkokat, mellvédeket és kazamatákat, azaz fedett lőállásokat leromboltatta, és a területet „minden további nélkül feladta... mondván, hogy nem akarja a katonákat az árokban kockáztatni, mert eredményesebben használhatja őket a falak védelmére.” A tápasztált olasz hadmérnök véleményével mi is egyetértünk, mely szerint ez a döntés „nágyon elhamarkodott határozat” volt, mert hiszen akkor a vár főkapitánya miért járult hozzá azoknak nehéz munkával való kialakításához.¹¹⁹

A vár ostroma szeptember 24. és október 3. között

A várvédőket feleskették, majd az egyes csapatok részére kijelölték a falakon és a bástyákon állásaikat.¹²⁰

Eger vára tulajdonképpen ostroma 1596. szeptember 24-én vette kezdetét. A törökök benépesítették jól elkészített ostromárkaikat és sáncaikat, s a felvonult csapatok minden számottevő háborgatás nélkül kezdték meg lassú előrenyomulásukat.¹²¹ Ibráhím pasa helyes harcászati meglátás alapján az ostromban az átlagosnál döntőbb szerepet szánt az aknászoknak. Már ezen a napon a külső vár ellen három „főakna” ásását kezdték meg, melyek később súlyos pusztítást okoztak.¹²²

Az ellenséges tüzérség is teljes erővel nyitotta meg a hosszú napokon át tartó tüzet, elsősorban a külső vár ellen. A topcsik réslövéseinek elsődleges célja az volt, hogy utat nyissanak a falakon a gyalogsági roham számára. Pecsevi Ibráhím kivált Lala Mohamed pasa anatóliai beglerbégnek a Királyszeken felállított lövegei munkáját dicsérte.¹²³

116 Kjátib: 250. o.

117 Uo.

118 Cogonara: 18. o.

119 Uo.

120 Decsi: i. m. 268. o.

121 Cogonara: 17. o.

122 Uo.

123 Pecsevi: 131. o.

„Nagy ágyúkat és zarbuzánokat állítottak fel — írja Kjátib Cselebi — és a vár minden részét, de különösen a nagy tornyot (a belső várban álló püspöki székesegyház két magasba nyúló, vaskos tornyáról van szó, ahonnan kiválóan áttekinthették az egriek a török hadállásokat — S. I.) ostromolták és sok helyen lerombolták, ámde a vár belseje nagy, erős kövekből volt építve, és azokon semmi kárt nem tettek, és lehetetlen volt rést nyitni.”¹²⁴ A becsapódó súlyos lövedékek törték, rombolták a falakat, bástyákat. A helyreállítás rendkívül fontos munkálatait Cogonara főhadmérnök irányította, s a rombolásokat sánckosarakkal és szálfákkal javíttatta ki.¹²⁵

A török csapatok első gyalogsági rohamai a falakon felsorakozott védők sűrű és szapora puskatüzében összeomlottak.¹²⁶

A támadó ellenség a védőerő megosztása céljából már az első napokban, a külső várral egyidőben, a város felől a Földbástyát is megtámadta a belső vár északnyugati szögletén. Az oszmán harcosok egymást követően háromszor rohamozták meg a 25 méter magas földkupot, de oldalirányból, a Dobó bástyáról, nemkülönben a belső vár északkeleti nagy füles bástyájáról igen heves tüzeléssel visszavonulásra kényszerítették a támadókat.¹²⁷ Istvánffy Miklós úgy tudta, hogy a város felől a belső vár ágyútűz alá vett Dobó bástyája ellen is csírájában fojtatták el az egriek a támadást.¹²⁸ Itt a rohamozó oszmán harcosok helyzete meglehetősen aggasztó lehetett, mivel a város fölé magasodó sziklát, melyen a bástya áll, még Dobó István várkapitánysága idejében, a bástya megépítése kapcsán, meredekre faragták.

A szakadatlan erős ellenséges ágyútűzben megrongált várfalak folyamatos javítása mulaszthatatlan és gondos munkát igényelt. Kivált éjszaka dolgozhattak csak az egriek. A bizonytalankodó, de nyakas Nyáry Pál főkapitány azonban megtagadta a faljavításokhoz megkívánható segítséget. Azzal indokolta döntését, hogy „a sok katona elvesztése előbb-utóbb a vár nyomorúságos elbukására vezet.”

Mindennél élesebb fényt vet a főkapitány és néhány tisztje magatartására Cogonara császári főhadmérnök személyes tapasztalata. Jelentésének vonatkozó része különleges fontosságánál fogva minden apró részletében igen figyelemre méltó, még abban az esetben is, ha talán egyes állításait a főhadmérnök eltúlozta. Állítása igazát látszik igazolni az, hogy terjedelmes beszámoló jelentésének legtöbb részletét más források is igazolják.

„Végül mégis meggyőződött (tudniillik Nyáry — S. I.) a javasolt munka szükségességéről, és este elküldött egy kapitányt meg egy másik tisztet, az utóbbi azután kijelölt maga helyett egy másikat, s ez így ment tovább, amíg a parancsnokság olyan egyénre jutott, akit az ügy már nem érdekelt. A katonák túlnyomó része otthagya a munkát, azok pedig, akik ott maradtak, nem akartak dolgozni. Ezért kénytelen voltam újból a parancsnokhoz szaladni, aki teljesen levetkőzve az ágyban aludt, mintha az ellenség ezer mérföldnyire lenne. Az apródok nem akarták a várparancsnokot felébreszteni, sőt gúnyolódván, azt mondták, hogy költsen fel magam. Végül azonban mégis bementek hozzám, és a parancsnok egyiküknek utasítást adott, hogy újabb embereket kapjak. Mielőtt azonban ezek megérkeztek volna, kivirradt, és a munka elvégezetlenül maradt. Minden éjszaka megismétlődött ez a hercehurca. Nap mint nap szaladgálhattam a parancsnokhoz, aki igen gyakran változtatta tartózkodási helyét

124 Kjátib: 251. o.

125 Cogonara: 18. o.

126 Uo.

127 Uo.

128 Istvánffy: 770. o.

és ágyát, ezért egyszer-másszor meg sem találtam. Közben pedig az ellenség egyre kedvezőbb körülmények közé került...¹²⁹

Rendkívül figyelemre méltó, hogy az egész ostrom alatt a csekély számú tüzer miatt *nem volt számottevő a vár tüzérségi tevékenysége*. Ennek a támadó törökök természetesen igen nagy hasznát vették.

Az ostromló oszmán csapatok célratörően megkezdték már a módszeres ostrom keretében a külső vár körül húzódó ároknak földdel, fával, venyigével való feltöltését is, hogy előkészítsék a falak előtti terepet a gyalogsági rohamra.¹³⁰

Az egri katonaság a soraikban megmutatkozó veszteség ellenére is ekkor még lelkes odaadással küzdött. Nemcsak a mellvéd nélküli falakon álltak helyt, erős puskatűzzel hátrván el egyik támadást a másik után, de szeptember 28-án, bátran kitörve a főkapun, csatározást kezdeményeztek az ellenséggel. A janicároknak — bár fanatikus elszántsággal helyt próbáltak állni a heves támadással szemben — az erős egri nyomás elől végül is vissza kellett vonulniok.¹³¹

*Az első török akna a külső vár fala alatt szeptember 30-án robbant fel, de szerencsére sikertelennek bizonyult, mert „visszalőtt”, elpusztítván néhány közelben álló török katonát. Az ostromlók azonban, mit sem törődve a kudarcral, megrohanták a külső vár délkeleti falán lőtt rést, ahonnan a védők azonban eredménnyel visszaverték az ellenséges vállalkozást.*¹³²

Az egri vár szinte az utolsó pillanatban összeállt meglehetősen vegyes nemzetiségi összetételű katonaságának a harci szelleme a küzdelem első felében kifogástalanul jónak mondható a felderíthető adatok tükrében, hiszen a törökök ágyútűzzel vegyesen egymást érő támadásait sikeresen visszaverték. Az említett aknarobbantási kísérlet után pedig, kihasználva az ellenség soraiban támadt pillanatnyi zavart, a külső vár főkapuja előtt elhelyezkedett csapatukat szétverték. Több zászmányolt zászlót a várfal tetejéről büszkén lengettek meg az ostromló had állásai és tábora felé.¹³³

Decsi János elmondja, hogy az egri katonák többször kitörtek a várból, és sok törököt levágtak. Egy ilyen kirohanás során kevés híján Ibráhím pasa nagyvezér is az egriek kezére került.¹³⁴

*Október 2-án a topcsik ágyúi által a külső vár falán tört nagy rés már alkalmasnak mutatkozott a gyalogság rohamára, de az egriek, akik felfigyeltek a török csapatok gyülekezésére, puskaporral felgyújtották a várarkot betöltő farakást. Alig hamvadt azonban el a tűz, az éj leple alatt pótolta az ellenség a hiányt, s október 3-ára virradóra ismét feltöltve találták a várvédők az árkot.*¹³⁵

Pecsevi Ibráhím szerint az nehezítette a törökök gyalogsági támadását, hogy a várfalon lőtt rés és omlás nagy magasságban volt. Hasszán pasa, a ruméliai beglerbég úgy próbálkozott segíteni ezen, hogy feltöltette katonáival a fal tövét.¹³⁶ Ez az úgynevezett „töltés” is áldozatul esett azonban az egriek által gyújtott tűznek. Hasszán pasa akciójából egyértelműen arra lehet következtetni, hogy ezekre az eseményekre a külső vár keleti végében, az Almagyar-hegy teteje alatt került sor, a Pál és az Ungnád bástyák térségében.

Nyáry Pálnak a várból sikerült titkos úton üzenetet eljuttatnia a császári had fővezéréhez. *A főkapitány arról tájékoztatta Miksa főherceget, hogy az ellenség nagy erejű rohamait nem tudják már soká feltartóztatni. A törökök éjjel*

129 *Cogonara*: 18. o.

130 *Ortelius*: 203. o.; *Decsi*: i. m. 269. o.; *Kropf*: i. m. 409. o.

131 *Kropf*: i. m. 409. o.

132 Uo.

133 Uo.

134 *Decsi*: i. m. 269. o.

135 *Kropf*: i. m. 409. o.

136 *Pecsevi*: 131. o.

s nappal rendületlen hevedséggel lőtték és rohamozták a várat, sőt aknákkal is kísérleteztek. Ezért sürgősen segítséget kért az ostromlott Eger felmentésére.¹³⁷

Meg kell szakítanunk most az egri ostrom eseményeinek a fonalát, hogy szemügyre vehessük Miksa főherceg császári seregét is.

Istvánffy Miklós tévesen véli azt, hogy Hatvanból Vácra azért húzódott volna olyan sebesen vissza a császári had a szultán közelgő serege elől, hogy onnan "ha szükség lesz, Ausztriát fedezhesse, magához erősítést vonhasson, és az ellenséget szemmel tarthassa."¹³⁸ Miksa főherceg határozatát a katonai helyzet reális felméréséből adódó, logikus döntésként értelmezhetjük.

Amikor azonban bizonyossá vált, hogy III. Mohamed Eger ellen vonul, döntés született az egri vár felmentésére. Báthory Zsigmond Erdélyben is sürgősen csapatokat vont össze s Váradra vonult, ahonnan felajánlotta segítségét az Egert ostromló török ellen. Ugyanebben az időben Miksa főherceg segélykérő köveket küldött Felső-Magyarországra, sőt a Prágában tartózkodó uralkodóhoz is.¹³⁹

Amikor azonban az oszmán csapatok Eger vára falai alá érkeztek, a Habsburg-had még mindig Esztergomnál táborozott. A tervek szerint ugyanis az egész Cserhát-hegység megkerülésével, az Ipoly völgyén át közelítették volna meg Eger térségét. Szeptember 20-án Pálffy Miklós magyar katonáival nyitotta meg a sereg útját, Szécsénynél csatlakozván hozzá a nemesi csapatok. Ezt Adolf Schwarzenberg báró követte a német egységekkel. A terjedelmes menetet Habsburg Miksa főherceg zárta le a tüzérséggel és a lőszeres kocsikkal. A császári erők késedelmeskedését a rendkívül mostohára fordult időjárás és a hallatlanul rosszra vált útviszonyok miatt, mi sem mutatja jobban, mint hogy az utolsó egységek csak 1596. október 4-én indultak el a Duna mellől, az Ipoly torkolatától¹⁴⁰ — mely napig nyomon követtük az egri ostrom eseményeit.

Október 12-én még csak Füleknél jártak a császáriak. Hátráltatta a had felvonulását az is, hogy nem állították ki a parasztkat a vontató jószágokat, így azután egy sor ágyút el sem tudtak indítani. Nagy nehézséggel küzdött az élelmisszer- és takarmánybeszerzés is. Egymás után hullottak el a lovak, s egymás után dőltek ki a fáradtságtól és éhségtől elcsigázott katonák a sorból.¹⁴¹

Ekkor futott be Miksa főherceghez Nyáry Pál egri főkapitány küldötte, Ráski Miklós, sürgősen ezer puskás gyalogost kérve Eger vár védelmének a megerősítésére. Nyomban ki is választották a katonákat, de az óvatoskodó Ráskai csak annak utána indult el, miután alaposan ellenőrizte az Egerbe vezető út biztonságos voltát. *Nyolcszáz német és magyar katona kelt útra az egri védők megsegítésére, a Terska-ezred parancsnokának, Julius Caesar Strassoldonak, valamint Pálffy Péternek és Szemere Mihálynak a vezénylete alatt. A már említett rendkívül kedvezőtlen körülmények hatványozódva való összejátszása közepe október 15-én Egertől még csak 2 mérföldnyire (15 km) jártak, amikor arról értesültek, hogy Eger vára már elesett.*¹⁴²

Ilyen tragikus körülmények között maradt el a kért és remélt segítség.

A külső vár tragédiája:

1596. október 4.

Október 4-én egy újabb török akna robbant fel a külső vár keleti végében, hatalmas rést törve az erődítmény falán. Készenlétbe állított janicsárok rontottak tömött sorokban a rés ellen, de a derekasan helytálló egri védők szilárd

137 Ortelius: 203. o.

138 Istvánffy: 768. o.

139 Miksa: 557. o.; Istvánffy: 771. o.

140 Miksa: 558. o.;

141 Miksa: 559. o.;

142 Miksa: 559—560. o.;

ellenállásán minden megújuló gyalogsági roham megghiúsult. Mintegy két óra múltán újabb rohammal kísérletezett az ellenség, s ekkor sikerült először megvetniük a török katonáknak a lábukat a vár területén. Ennek a rendkívül jelentős eseménynek a színhelye a külső vár Pál, vagy Ungnád bástyája volt.¹⁴³ S ekkor következett be az egész vár sorsát eldöntő tragédia.

Az eseményekről Claudio Cogonara császári főhadmérnök beszámolója fennmaradt, és fest az eseményről élethű képet, mely esetleges túlzásai ellenére is az egyetlen szemtanúi leírása a tragédiának, tehát mindenképpen megérdemli az olasz szöveg magyar fordításának az ismertetését.

„Egy magyar katona cselekménye következtében... a magaslat (azaz az Almagyar-hegy — S. I.) felé eső bástyánál (tehát vagy a Pál, vagy pedig az Ungnád bástyánál — S.I.) tűz került egy hordóba, amelyben még volt egy kevés lőpor. A robbanás levert a lábáról néhány katonát, mire több társuk menekülni kezdett, mégpedig olyankor, amikor a parancsnok (Nyáry Pál — S. I.) arra a helyre ért. A parancsnok azután, ahelyett, hogy megállította volna a menekülőket, maga is igyekezett a többieket megelőzve visszavonulni. Mivel a külső és a belső várat összekötő hidat a fejvesztetten menekülő asszonyok és gyermekek eltorlaszolták, a parancsnok leereszkedett az árokba, onnan lépett be az egyik bástya bejáratán keresztül (tudniillik a belső várba — S. I.)... A várparancsnok úr visszavonulását és a bástyán lévő katonák menekülését látva másik két hely magyar és német katonái szintén futásnak eredtek. Számuk elérte az 1500 főt. Erre a dombon (Almagyar-hegyen — S. I.) összegyülekezett ellenség jelt adott a várárookban és futóárkokban lévőeknek, és szintén ellenállás nélkül olyan gyorsan a mieink nyomába eredtek, hogy közülük több mint ötszázat, főként németeket, levágtak. Az így keletkezett zűrzavart a törökök felhasználva, hatalmukba kerítették a várnak hegy felőli külső bástyarészét.”¹⁴⁴

Szederkényi¹⁴⁵ és annak nyomán Pataki¹⁴⁶ a forrás megjelölése nélkül rendkívül romantikusan írja le a robbanás bekövetkeztét. Eszerint a vallonok a külső várból követet küldtek Nyáry Pálhoz, hogy adjon nekik bort a győzelem örömeire áldomásul, hogy tudniillik sikerrrel visszaverték az ellenséges támadást. Nyáry egy hordó bort küldött a külső várba, mire a katonák, nekiesve az ivásnak, gúnyos felkiáltások közepette az Almagyar-hegy tetején lévő törökök felé üritgették poharukat. A törökök visszakiáltottak, hogy vigyázzanak az egriek, nehogy csömört kapjanak a mulatságtól és gúnyolódástól — ami csakhamar be is következett. Az állásokban lévő puskapor és a kén, melyet az árokba szórt rőzsetöltés felgyújtására tartottak készenlétben, tüzet fogott, és felrobbant. A dőzsölő katonák egy részét a levegőbe repítette a robbanás ereje, a többiek pedig szétfutottak. Szederkényi Nándor még elmondja, hogy Thurn, Terska és Fodoróczy a belső várból segítséget vitt ugyan a veszélybe jutott külső várba, de a beözönlő janicsárok nyomásának képtelenek voltak ellenállni. Ekkor esett el a tisztek közül Fodoróczy, Horváth György, Aszalay Bálint, Danch Pál, Zoltán Ferenc, Karapan Gáspár, Bornemissza Mátyás és Gimes György.¹⁴⁷

Sir Barton angol követ a török táborban úgy tudta, hogy egy asszony lobbantotta volna lángra a lőport.¹⁴⁸ Kjátib Cselebi szerint viszont egy, a vár bör-

143 *Kropf*: i. m. 410. o.

144 *Cogonara*: 18—19. o. *Cogonara* később, emlékezete alapján írva le az eseményeket, tévesen a külső vár elvesztését szeptember 27-ére datálja, ami merőben lehetetlen. A török táborban jelen volt Sir Edward Barton angol követ csakúgy, mint a pontos adatokat közlő Kjátib Cselebi is, 1596. október 4-ét említi. *Kropf*: i. m. 410. i.

145 *Szederkényi*: i. m. 293. o.

146 *Pataki*: i. m. 52. o.

147 *Szederkényi*: i. m. 293. o.

148 *Kropf*: i. m. 410. o.

tönébe zárt mozlím rab követte el a robbantást,¹⁴⁹ ami mindenképpen kizárt, mert az egri vár tömlőce a belső vár északnyugati szöglete közelében volt, távol a külső várban bekövetkezett robbanástól.

Rendkívül figyelemre méltó, hogy Istvánffy semmit sem tud az egri külső vár ily módon való vesztéről.

A pánikszerűen menekülő katonák és polgári nép tömege nyomába szegődött török katonák vérengzés közepette foglalták el Eger külső várát.

Illésházy István¹⁵⁰ és Kropf Lajos¹⁵¹ is október 4-ében jelölte meg az egri külső vár elestét. Kjátib Cselebi viszont október 5-i dátummal írta le az eseményt, megemlítve, hogy „a megmenekültek ... a belső várba futottak és ott elzárkóztak.”¹⁵²

Meg nem nevezett forrás alapján Heves megye történetírója, Szederkényi Nándor is október 5-ét említi, de ő az eseményeket úgy összekeverte, hogy például október 4-ére tette a város elfoglalását.¹⁵³

Kétségtelennek látszik, hogy a napi eseményekről a helyszínen beszámoló Sir Barton, s annak nyomán Kropf Lajos, valamint Illésházy István időpont-meghatározása a helytálló.

A külső vár elvesztésével rendkívül aggasztóvá vált a belső vár megtartása is. A felvázolt eseménysorozat Eger vára bukásához vezetett, mert az addig hősiesen küzdött, de pánikba esett katonák elvesztették minden hitüket és reményüket a belső vár megvédelmezhetőségének a lehetőségébe, s egyetlen gondolatuk ezt követően életük bármi úton s módon való megmentése volt.

Aknaharc — megadás — megtorlás

A külső vár birtokába jutott ellenség észrevette, hogy a belső várnak a keleti várrész felé tekintő oldala megtámadhatatlan gyalogsági erővel, mivel azt bevehetetlenül védelmezte észak- és délkeleti szögletén egy-egy nagy füles bástyája jól védett és rejtett lövegeinek tüze. De ezen túlmenően is a két várrész között húzódott 40—50 méter széles és mély árok minden számottevő megmozdulást lehetetlenné tett. Így tehát igen helyes megfontolás alapján a két fülesbástya felrobbantásával kívánták a belső vár védelmét összeroppantani.

Az éjszaka leple alatt titkon török aknászok hatoltak be a két várfelet elválasztó árokba, mint pillanatnyilag „senki földjé”-re, s megkezdték a belső vár kelet felé tekintő két hatalmas fülesbástyájának 3—3 helyen való aláaknázását. Az aknászok rendkívül fontos munkáját az északi fekvésű Királyszeiken s a keleten emelkedő Almagyar-hegyen felállított török ütegek mellett a külső várban felvonultatott lövegek tüze fedezte, Cogonara és Stella, a két itáliai hadmérnök azonban a vár keleti hosszú falában s a két bástya testében húzódó folyosókon figyelve, sikerrel felderítették a mélyben csákányozó török aknászokat. Az aknaásást az egriek kezdetben azzal próbálták zavarni, hogy a falakról kicsépeelt gabonakévéket dobálták le, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy azután azokat felgyújtsák.¹⁵⁴ Ezzel azonban nem tudták megakadályozni a mélyben folyó aknaásást. Miután a borsós dobokkal és a vízzel telt tálakkal lokalizálták az ellenséges aknák helyét, sürgősen ellenaknák készítéséhez fog-

149 *Kjátib*: 251. o.

150 Gróf Illésházy István nádor feljegyzései. 1590—1603. Pest, 1863. (a továbbiakban — *Illésházy*) 30. o.

151 *Kropf*: i. m. 410. o.

152 *Kjátib*: 251. o.

153 *Szederkényi*: i. m. 292—293. o.

154 *Kropf*: i. m. 411. o.

tak. Három török aknát ilyen módon eredményesen sikerült is hatástalanítani, de a másik három akna, súlyos rombolást okozva, felrobbant.¹⁵⁵

Az egyik ellenséges akna a délkeleti Baldigara-féle fülesbástyában bár súlyos falrongálódást nem okozott, de a hatalmas, vastag kőfalat megrepesztve, a légnomás és a szerterepülő kőzilánkok megölték Christophoro Stella építész, több tisztet és 50 magyar katonát. Istvánffy Miklós szerint az elesett hadnagyok Sennyey Jób és Baló György,¹⁵⁶ Szederkényi Nándor szerint Baló Gergely, Posgay Gáspár és Ziny István.¹⁵⁷ *A bástya mélyén feltárt folyosón ma is láthatók a török aknarobbantás okozta falrepedések.* A várvédők hősi halálának helyét emléktábla örökíti meg.

A réseket és az aknák által szakított nyílásokat a bástyakosarak mellett vastag gerendákkal javították ki, majd pedig a védőberendezést földhányással erősítették meg.¹⁵⁸ Eger vára falai súlyos sérüléseik ellenére is még mindig állták az ellenség ostromát.

Amíg folyt a török aknászok munkája, tüzérsegük erősen lőtte a belső várat, melyre az egriek hatásos puskatűzzel válaszoltak,¹⁵⁹ sikerrel tartva távol a közeledő ellenséges csapatokat a falaktól.

A lagumdzsik nem siettek veszedelmes munkájukkal, s ezért a gyalogsági roham is késett, mivel az eddig keletkezett törések és rések alkalmatlanok voltak az eredményt kínáló gyalogsági rohamra.¹⁶⁰ A falrongálások ugyanis magasan a talajszint felett helyezkedtek el.

Végül október 8-án egy akna felrobbantása után 3 öl (5,70 méter — S. I.) szélességű rés támadt a belső vár falán, melyet az angol Glover két szekér szélességűnek mondott.¹⁶¹ A muzulmán gyalogság nem váratott magára, még aznap, és 9-én is több alkalommal megrohmozta a rést, de az egriek komoly veszteség árán kivédték a támadást, noha már-már úgy látszott, hogy sikerül az ellenségnek feljutnia a falakra. A rohamra a janicsárok indultak, de miután a további támadó hullámok elmaradtak — mint előzően — most is eredménytelenül vissza kellett húzódnok.

*Az ellenséges ostromműveleteket súlyosan nehezítette a megindult esőzés.*¹⁶² A szakadó hideg esőben képtelenség volt a síkos lejtőn, meredek talajon való gyalogsági támadás.

Október 9-én, midőn az ellenség a városból és a hegyről a falakat annyira megtörte, hogy roham sikerére remény lehetett, a szultán másnapra, október 10-re két oldalról is rohamot rendelt el. A küzdelmet mindkét részről oly nagy makacssággal vívták, hogy „a török négyszer hágtá meg a falakat, s annyiszor veretett vissza, mindkét fél nagy veszteségével.” E harcok során sebesült meg Terska, de négy német kapitány is elesett. A harcban elveszett Odaverdi boszniai parancsnok, sőt több pasa is.¹⁶³

A törökök kemény ostroma s az utóbbi napok véres tusái megrémítették a vár védőinek zömét, „mert látták, hogy erejük meg van fogyva, s még egy ilyen rohamot fenntartani alig lesznek képesek, miért is pulya lélekkel titkon egymás között a megadásról kezdtek tárgyalni.”¹⁶⁴

155 *Cogonara*: 19. o.

156 *Istvánffy*: 770. o.

157 *Szederkényi*: i. m. 294. o.

158 *Cogonara*: 19. o.

159 *Kropf*: i. m. 411. o.

160 Uo.

161 Uo.

162 Uo.

163 *Istvánffy*: 771—772. o.

164 Uo.

Október 10-én az összes magyarok összegyülekezve felkeresték Nyáry Pál főkapitányt, és kifejtették előtte, hogy noha mindig teljesítették a vár védelméből rájuk háruló feladatokat, de mivel „számuk igen megfogyatkozott, a szüntelen ébrenléttől kimerültek, és mert tudják, hogy a további ellenállás kilátástalan, kérték, hogy találjon számukra megoldást, mert ellenkező esetben maguk lesznek kénytelenek segíteni magukon.” Nyáry azt felelte, hogy semmi-féle kivezető utat nem ismer, sőt megfenyegette őket, hogy még egyszer hasonló módon ne merészeljenek beszélni. Nagyobb nyomatékkal egy katonát elfogott, és kijelentette, hogy ki fogja végeztetni. A magyarok élénken tiltakoztak, és figyelmeztették a főkapitányt, hogy „ne menjen túl messzire, mert annak súlyos következményei lesznek.” Nyáry katonái fellépésétől megdöbben, és megbocsátotta nekik megalkuvásukat. Ez viszont olaj volt a tüzre, mert ettől kezdve „állandóan és nyíltan” beszéltek a várvédő katonák Eger feladásának gondolatáról.¹⁶⁵

Cogonara elbeszéléséhez merőben hasonlóan meséli el a történeteket Istvánffy Miklós is, de ő még Terskát, Ortelius pedig Kinskit is a megadás ellen fellépett főkapitányhoz hasonló álláspontra helyezkedett parancsnokok sorában említi.¹⁶⁶

Szederkényi Nándor, meg nem nevezett forrásra való hivatkozással, a Nyáry előtt megjelentek hangadói között említi Paczona Mátyás (helyesen Máté — S. I.) és Gyöngyösi Máté egri kanonokokat, valamint Besseney Györgyöt, Körösy Mihályt, Atzél Balázst és Balogh Mihályt.¹⁶⁷ Ezt a forrást mindenképpen hihetőnek kell elfogadnunk, mert Paczona és Besseney valóban a török táborba vonult küldöttség vezetői lettek, Balogh Mihály pedig elsőként alkudozott a falakról a törökkel.

A pánikba esett egri várórségből végül is Balogh Mihály a köréje gyűlt valonok és németek társaságában a várfalról kezdett tárgyalni az ellenséggel, mely „rögtön a fal alá gyűlt, s pasái és szultánja nevében nagy zajjal ígéré a poggásszali elvonulást.”¹⁶⁸

Claudio Cogonara császári főhadmérnök szerint október 12-én „a három nemzet, azaz a magyarok, a németek és a vallonok elhatározták, hogy feladják a várat.”¹⁶⁹

A törökkel való megadási tárgyalásokra küldöttség alakult, melynek tagjait a különböző források némi eltéréssel sorolják fel. Kjátib Cselebi és Naima szerint „két bej és nyolc bejfiú” ment ki a várból a török parancsnokokkal való tárgyalásra.¹⁷⁰ Az ostromló táborban jelen volt Pecsevi Ibráhim szerint a küldöttség tagjai közül hármat, „a fiatal herceg”-et is, már Esztergomból ismerte, mert az annak idején kezesül ment a vár feladása során a törökök táborába.¹⁷¹ Ez a személy nem lehet más, mint gróf Thurn, Terska, vagy pedig Kinski. Istvánffy úgy tudta, hogy Páczi Márton kanonok és Besseney György mentek az egri várból a szultán elé.¹⁷² Szamosközytől tudjuk meg, hogy „Besenyey György, egy nagy kopasz vén ember kijött Egrül az szaláskor, és fáradtig beszéllett a török császárral.”¹⁷³ Katona István szerint a várvédő katonaság a tárgyaló küldöttségbe Paciona (Paczona — S. I.) Márton egri kanonokot, Bes-

165 Cogonara: 19—20. o.

166 Ortelius: 203. o.; Istvánffy: 772. o.

167 Szederkényi: i. m. 295. o.

168 Istvánffy: 772. o.

169 Cogonara: 20. o.

170 Kjátib: 252. o.; Kropf: i. m. 412. o.

171 Pecsevi: 132. o.

172 Istvánffy: 772. o.

173 Szamosközy István: Történeti maradványai. 1542—1560. Budapest, 1880. (a továbbiakban — Szamosközy) 61. o.

senyey Györgyöt és több németet és magyart delegált.¹⁷⁴ Szederkényi Nándor — ismét csak meg nem nevezett forrásra való hivatkozással — Terskát, Kinskit, Besseney Györgyöt, két kanonokot, Kardos Pált, Borbély Sándort és másokat tud a törökkel tárgyaló küldöttek soraiban.¹⁷⁵ A forrásokban szereplő Pácz, illetőleg Paciona Márton nem más, mint *Paczona Máté egri kanonok*,¹⁷⁶ akit Schmitt Miklós tévesen Paksi Jónásnak vélt.¹⁷⁷ Ortelius esetleges célzatossággal arról tudósít, hogy a segédhadakkal Egerbe érkezett Johannes Kinski és Wilhelm Terska a szultánnal való alkudozások idején súlyos betegen ágyban fekvő volt,¹⁷⁸ így tehát ők delegációval a török táborba nem mehettek.

Szamosközy Istvántól tudjuk, hogy az egri várból kiment küldöttség szóvivője Besseney György volt, aki „mond a császárnak: Hatalmas császár, készek a vitézek mind egyiglen magokat levágnak, hogysen mint megadják, hanem az te magas pecsétit, kezed írását kívánják. Az császár azonnal megíratá és az nyakából kivetvén kis pecsétit, kit viselt, megpecsételte véle.”¹⁷⁹

*A vár katonaságának küldöttei kezében van tehát a padisah pecsétes hitelevele, hogy szabadon, kardjukkal és poggászukkal együtt elvonulhatnak a küzdelem színhelyéről, anélkül, hogy bántódásuk esne.*¹⁸⁰

Decsi János úgy tudta, hogy a megállapodás értelmében Nyáry Pált, Johannes Kinskit, Wilhelm Terskát és Claudio Cogonarat kezesül fogságba kellett adni a töröknek.¹⁸¹

A korrektnek tűnő tárgyalás alatt Bektás szolnoki szandzsákbég kezesül vount be Eger vára falai közé.¹⁸²

Kjátib Cselebinél olvassuk, nagy vigalom és zene közepette „néhányan” az egri katonaságból az iszlám vallásra tértek.¹⁸³ Decsi is arról tájékoztat, hogy 250 olasz katona kiszökött a várból és a mohamedán hitre tért.¹⁸⁴ Valóban, egy kézirat os bécsi forrás ugyanennyi olasz részvételéről tud Eger várában.¹⁸⁵

Egyébként az angol trombitás is kiszökött a várból egy magyar társaságában a török táborba.¹⁸⁶

*1596. október 12-én megtörtént tehát az egri vár behódolása III. Mohamed szultán előtt. A vár kapitulálásának napja kétségtelen, mert a padisah az angol királynőnek írt levelében is ezt a napot jelölte meg,*¹⁸⁷ és Cogonara is így emlékezik vissza erre.¹⁸⁸ Éppen ezért érthetetlen, hogy Szederkényi Nándor október 14-éről beszél.¹⁸⁹ Ortelius is súlyosan tévedett, amikor október 4-ében jelölte meg a vár feladását,¹⁹⁰ összekevervén a külső vár elestével.

1596. október 13-án azután a törökök bevonultak Egerbe — számolt be a történetekről Cogonara — végigfosztogatva a várat és mindent elszedtek a katonáktól. Azután a katonaságot kivezték a várból, és nemzetiségenként elkülönítették őket. A magyaroknak megengedték, hogy tetszésük szerint eltávozhassanak, de a vallonokat, akiknek a száma negyvenre csökkent, fogságba hurcolták, a németeket pedig egy tatár horda kezére adták, akik őket kissé távo-

174 *Kalona, Stephanus*: Historia critica regum Hungariae. Tomus VIII. Ordine XXVII. Budae 1794. 321. o.

175 *Szederkényi*: i. m. 295. o.

176 *Nováky József*: Memoria dignitatum: Adatok az egri egyházmegye történetéhez. IV. k. Eger, 1907. 185. o.

177 *Schmitt, Nikolaus*: Episcopi Agrienus. III. Tomus. Tyrnaviae, 1768. 143. o.

178 *Ortelius*: 203. o.

179 *Szamosközy*: 61. o.

180 *Decsi*: i. m. 270. o.; *Istvánffy*: 722. o.; *Szederkényi*: i. m. 295. o.

181 *Decsi*: i. m. 270. o.

182 *Kjátib*: 252. o.

183 *Uo.*

184 *Decsi*: i. m. 270. o.

185 *Pataki*: i. m. 51. o.

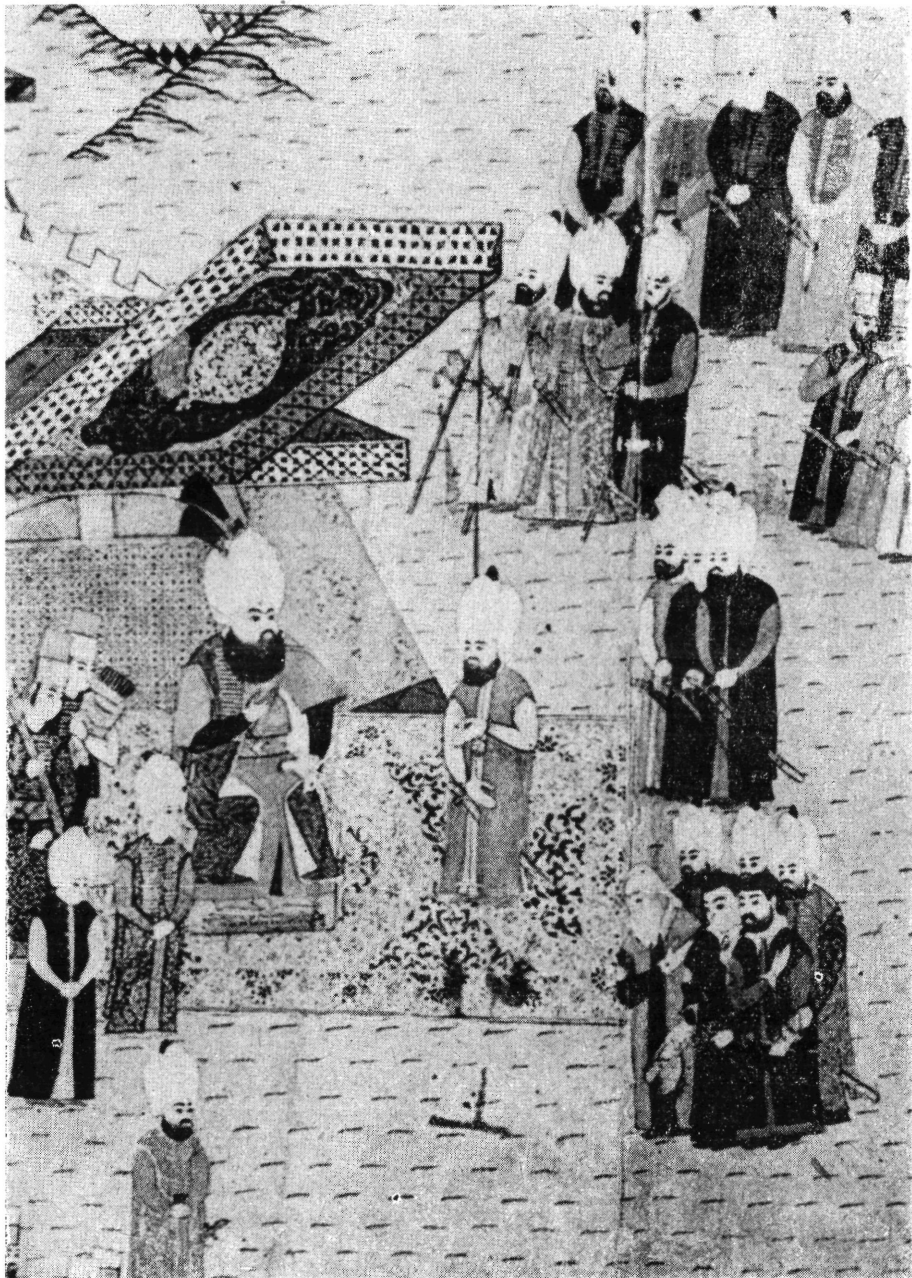
186 *Kropf*: i. m. 411. o.

187 *Uo.* 412. o.

188 *Cogonara*: 20. o.

189 *Szederkényi*: i. m. 294. o.

190 *Ortelius*: 204. o.

*Az egri vár három tagú küldöttségének megadási hódolata III. Mohamed szultán előtt.
(Az ún. Egri Fethnéme miniatúrája. A Topkapi Seraj Múzeum gyűjteményéből. Részlet.)*

labb lekaszabták.¹⁹¹ Kjátib Cselebi szerint „a végbeli harcosok és a tatár csapatok haragra gyűlván, a hatvani lakosokon elkövetett kegyetlenség megbosszulására kardot rántottak s valamennyit egyszerre levágták. Abból a tömegből egyetlen ember sem menekült meg.” Az aljas hitszegést azzal mentegeti Kjátib, hogy a szultán a hitlevelet a tárgyalásra kivonult személyek részére adta.¹⁹² Ugyanígy szépíti az esetet a török tábor résztvevője, Pecsevi Ibráhim is.¹⁹³

Szamosközy szerint „*Bocskai István... mondta, hogy látta a török szultán kezeírását... kiben megesküdött az egyiknek (elírás, egrieknek helyett — S. I.), hogy békével ereszti őket, mégis levágták őket.*”¹⁹⁴

Az bizonyos, hogy valamennyi német katona áldozatul esett a bosszút lihegő ostromlóknak, a többiek pedig, az elfogott asszonyokkal és gyermekekkel, fogságba kerültek.¹⁹⁵ Decsi hibásan közölte, hogy a magyarokat is fogságba hurcolták volna,¹⁹⁶ viszont Illésházy azt jegyezte meg, hogy a vallonok is áldozatul estek a vérengzésnek.¹⁹⁷ Mindenképpen feltűnő, hogy az általánosságban jól értesült Istvánffy Miklós, közel az események után megírt munkájában semmit sem tud a törökök hitszegő mézárálásáról.

Nyáry Pál főkapitányt s a vezető tiszteket megkötözve a török táborba vezették. Ezek sorában találjuk a különböző források egybevetése alapján Nyáry Pál mellett Johannes Kinskit, Wilhelm Terskát, gróf Thurnt, Claudio Cogonarat, Bárczi Jánost, más források szerint Barcsay Jánost, vagy éppen Andrást, valamint egy Bekény-nevű férfit.¹⁹⁸ Korláth Kristófot, a vár második várnagyát, „aki az őrállomásokra ügyelt”, lemeztelenítve, megostorozva a kapun kidobták.¹⁹⁹ Az angol trombitást a szultán rendelkezésére Sir Edward Barton angol követhoz vezetik és átadják neki.²⁰⁰ Glover angol követségi titkár szerint a soraikban volt Rugiero olasz gróf is, akiről tudjuk Claudio Cogonaratól, hogy Rugiero de Bagni ezredessel azonos.²⁰¹

Ortelius leírta, hogy Terskától 5 ezer portugál arany, Kinskitől pedig ezernél több dukát jutott a török nagyvezér birtokába.²⁰²

Ezeknek a fogva tartottaknak a sorsa változatosan alakult. Kettőnek, Besse nyey Györgynek és az olasz Claudio Cogonarának még az egri török táborból sikerült megszökniük. Mások, mint Kinski és Bárczi, a belgrádi börtönből tértek haza, de Terska és Thurn báró ott pusztultak el.²⁰³ Nyáry Pál főkapitány sorsáról pedig még hallani fogunk.

A német katonák lemészárlása alapvetően a hatvani törökökön elkövetett, minden emberi képezetet felülmúló kegyetlenkedésük megtorlása volt, de emellett az oszmánok a németeket tekintették fő ellenségüknek. Ezt az egri eset mellett például jól példázza, hogy amikor az akkor közeli években Esztergom várát egy Habsburg-sereg vette ostrom alá, „kikiáltottak a törökök az fokon, mondván: Menjete haza, magyarok, vitézek, hagyjátok itt a részeges német disznókat, hadd tanítsuk meg őket hadakozni.”²⁰⁴

Az egri vérfürdő során a várból lekísérteknek a jóindulatú Pecsevi Ibrá-

191 *Cogonara*: 20. o.

192 *Kjátib*: 252—253. o.

193 *Pecsevi*: 131. o.

194 *Kropf*: i. m. 413. o.

195 *Pecsevi*: 132. o.; *Decsi*: i. m. 270. o.

196 *Decsi*: i. m. 270. o.

197 *Illésházy*: 31. o.

198 *Istvánffy*: 772—773. o.; *Decsi*: i. m. 270—271. o.; *Illésházy*: 31. o.; *Szederkényi*: i. m. 295. o.

199 *Istvánffy*: 772. o.

200 *Kropf*: i. m. 412. o.

201 *Cogonara*: 19. o.; *Fehérvári Géza*: Az „Egri Fethnéme” az isztambuli Topkapi Szeráj Múzeumban: Az Egri Múzeum Évkönyve, VI. k. Eger, 1968. 158. o.

202 *Ortelius*: 204. o.

203 *Istvánffy*: 773. o.; *Hammer*: i. m. 615. o.

204 dr. *Komáromy András*: A mezőkeresztesi csata 1596-ban: Hadtörténelmi Közlemények, 1892. 47. o.

him nyújtott menedéket,²⁰⁵ s egy részük vitathatatlanul ennek köszönhette életben maradását.

Arra a kérdésre, hogy *hány katona vonult ki a feladott egri várból, a végtelenes ellentmondó adatok tükrében csak hozzávetőlegesen tudunk válaszolni.* Claudio Cogonara emlékiratához mellékelten Kovács Béla szerint egyesek 3, mások pedig 5 ezerre teszik a számukat.²⁰⁶ Decsi 2 ezer, Hammer pedig 5500 fegyveresről beszél.²⁰⁷ A vár császári főhadmérnöke, Cogonara, a külső vár elvesztése után 2 ezerben jelölte meg „a fegyverforgató emberek” létszámát.²⁰⁸ Ha ennek a hihetően meglehetősen pontos adatnak a figyelembevételével számításba vesszük a vár védelmének emberveszteségét, akkor mintegy 1600—1800 főre tehetjük a várból kivonult katonaságot. A különböző források értékelhetetlenül ellentmondó és magas, ezres számokban adják meg a legyilkolt német katonák számát. Úgy vélem, hogy mindenképpen több száz emberről van szó. Az angol Thomas Glover angol követségi titkár szerint mintegy ezer katonát és ugyanannyi egri lakost, férfit, nőt és gyermeket kíméltek meg III. Mohamed bosszúra éhes harcosai.²⁰⁹

„*Így esett el Eger híres vára — írta az angol királynő törökországi követe, Sir Edward Barton — híres nem annyira erős falairól, mint hős tetteiről*”²¹⁰

A padisah 1596. október 15-én kíséretével egyetemben felvonult Eger várába, s meg szemlélte fegyverei legújabb hódítását.²¹¹

A megszerzett erőd élére, az anatóliai beglerbégség megtartásával, Lala Mohamed pasát állította az uralkodó kegy. Egy sor rangemelés közül kiemelkedik az ostromban kiválóan szerepelt Hasszán ruméliei beglerbég, akiből vezér lett.²¹²

A hódító törökök egyik érdeme volt, hogy a birtokba vett várat mindig haladéktalanul kijavították. Egerben is minden ostromló csapatnak a támadási zónájába esett falszakasz romlását szapora munkával helyre kellett állítania, de a sürgősségre való tekintettel a köveket mész helyett csak sárral tapasztották össze.²¹³

Az ostromállásokból az ágyúkat a várba vontatták. A török katonaság ellátására a timárbirtokosoktól 1—1 kile, azaz 45—45 kg búzát rendeltek beszolgáltatni.²¹⁴

Pecsevi Ibráhim késedelem nélkül összeírta Eger vára katonaságát és önkéntes harcosait, s azonnal intézkedés történt a zsold haladéktalan kifizetésére is.²¹⁵

Az egri ostrom során a környéken álló három kisebb várból megfutott az őrség, *Cserépvárából* Bessenyei Mihály, *Szarvaskőből* Gál János és *Sirokból* Korai Benedek és Helmer János hadinépe, s helyüket török csapatok foglalták el.²¹⁶

A győztes hadvezetőség jó előrelátással a leégett hatvani vár helyreállításáról sem feledkezett meg. Az uralkodói parancs a karamániai beglerbéget, Házer pasát rendelte a munkálatok irányítására.²¹⁷

205 Pecsevi: 132. o.; Hammer: i. m. 615. o.

206 Cogonara: 21. o.; Kjátib: 256. o.

207 Decsi: i. m. 270. o.; Hammer: i. m. 616. o.

208 Cogonara: 19. o.

209 Kropf: i. m. 413. o.

210 Uo. 414. o.

211 Kjátib: 253. o.

212 Pecsevi: 132. o.; Hammer: i. m. 615. o.

213 Kjátib: 253. o.; Kropf: i. m. 417. o.

214 Kjátib: 253. o.

215 Pecsevi: 132—133. o.

216 Istvánffy: 773. o.

217 Kjátib: 253. o.

Az epedve várt egri győzelem örömhírét Dilsziz aga vitte meg a birodalom fővárosába, Konstantinápolyba.²¹⁸ A hódítás tárikh-ját (emlékversét) Csatalazáde mondta.²¹⁹ A szultán a török fővárosba küldött győzelmi jelentésben leplezetlenül megvallja, hogy „a vár meghódítása mindenképpen nehéz volt”.²²⁰

Egy egri származású kiváló londoni orientalista, *Fehérvári Géza* megtalálta és lemásolta az isztambuli Topkapi Szeráj Múzeumban őrzött, 74 lapból álló azon *fethnáme* kéziratát, melyben III. Mohamed a velencei dózsával s más országok uralkodóival tudatta Eger vára elfoglalását. A díszes kiállítású kötet Talikizáde, teljes nevén Mehmed ibn Mehmed-al-Fenari, egyszerűbben Subhi Cselebi munkája, s több színes miniatura díszíti, többek között az a jelenet is, melynek során az egri vár küldöttei behódolnak a szultán előtt. A remekművű miniatúrán három egri személy hódol III. Mohamed előtt. A három személy közül az egyik egy idős fehér hajú s nagy, mellig érő szakállú férfiú, kezében a szabad elvonulásról szóló szultáni hitlevél tekercsével. Úgy tűnik, hogy ez papot ábrázol, minden bizonnyal Paczona Máté egri kanonokot. A másik két személy közül az egyik sötét hajú, lelógó bajszú és rövid, nyírt szakállt viselő, középkorú férfi, a másik pedig a hódolók legfiatalabbja.²²¹

A hódítók sürgősen megfosztották az egri keresztény templomokat sajátos jellegűktől. Elsőnek a város nagy plébániatemplomát, a Szent Mihály egyházat, mely az utóbbi évtizedekben már protestáns kézben volt, s mohamedán mecsetekké alakították át, s 1596. október 18-án a padisah és fényes kísérete már ott tartotta a „pénteki imádság”-ot.²²² Az iszlám templomot az Egerhódító padisah tiszteletére III. Mohamed szultán dzsámijának, vagy a Győzelem dzsámijának nevezték el.²²³

A jószemű angol Barton hű képet festett a török kézre került Egerről. A lakosság sorsa sanyarú volt, mert az ostrom nélkülözései után, a vár elestét követően 3 napon át nem kaptak semminemű élelmiszert, s amikor az éhezés miatt panaszkodtak, a környező falvakba küldték őket. A követ a városban mindenütt csak kormos, üszkös falakat, a föld színéig lerombolt épületeket látott. Künn a városfalak tövében az ostrom alkalmával megölt keresztények mezíten hullái néhol 2 öl (3,80 méter) magas halmokban heverték. Egertől 1 angol mérföldnyire (1 609 méter) az álnokul legyilkolt keresztény katonák hullái borították a térséget. A könnyű szerrel ejtett rabszolgák is gazdát cseréltek. Sir Barton 10 olasz zecchinóért egy ötéves leánykát vásárolt, akinek az édesanyja egri asszony volt, s a karján még egy szopós csecsemőt szorongatott. A lengyel követ a janicsároktól két elfogott leányt szerzett meg.²²⁴

Keserű epilógus

Miksa főherceg hadserege, dacolva a mostoha időjárással és a szinte járhatatlan utakkal, az Ipoly völgyéből Rimaszombat érintésével a Sajó völgyébe vonult át, s 1596. október 18-án (Sajó)Vámoson egyesült Teuffenbach felső-magyarországi és Báthory Zsigmond erdélyi hadaival. A fővezérnek 75 ezren adták meg az egyesült sereg összlétszámát, de amikor szemlét tartott felettük, kiderült, hogy csak 39 ezer a lovasok és a gyalogosok száma, 95 ágyúval

218 *Kjätib*: 253. o.; *Hammer*: i. m. 615. o.

219 *Evlia Cselebi* török világutazó magyarországi utazásai. (Ford.: Karácson Imre) I. k. Budapest, 1908. (a továbbiakban — *Evlia*) 111. o.

220 *Karácson Imre*: Török-magyar oklevéltár. 1533—1789. Budapest, 1914. 180—181. o.

221 *Fehérvári*: i. m. 155—164., 171—173. o.

222 *Kjätib*: 253. o.; *Kropf*: i. m. 417. o.

223 *Evlia*: 118. o.

224 *Kropf*: i. m. 416. o.

és 8 ezer kocsival. Miksa főherceg Eger vára elestéről október 13-án Rimaszombaton értesült.²²⁵ A sereg Miskolcon át folytatta útját Eger felmentésére.

Miután az egri táborban időző szultánnak jelentették, hogy a közelgő keresztény had már csupán három napi járőföldre van, félelem szállta meg az uralkodót, mert attól tartott, hogy a szűk egri völgyben táborozó csapatait az ellenség lerohanja, s a völgyet szegélyező hegyvonulatokról pedig tüzésséggel szétveri.²²⁶

Dzsáfer és Veli pasák 6 ezer főnyinek mondott igazhitű harcossal és 30 ágyúval október 19-én indultak meg a hideg, szeles és dérhullásos időben Egerből a közelgő keresztény csapatok ellen.²²⁷ Október 23-án (Mező)Keresztesnél megütköztek a szembetalálkozott hadak. Miksa főherceg csapatai kemény csapással megfutamtították a törököket, akik, hátrahagyva tüzérségük egy részét, sebesen visszamenekültek az egri vár alatti táborba. A támadók soraiban tatárok is voltak.²²⁸

Az egri győzelem után aggasztóvá vált helyzetben sorsdöntő jelentőségű tárgyalások kezdődtek. „A főemberek közül igen sokan azt a véleményt nyilvánították, amint Kjátib Cselebi meséli, hogy a teret ott kell hagyni.” azaz el kell vonulnia szultáni seregnek Eger vára falai alól. De a harcias Szeád-eddin küzdelemre tüzelt. Aggodalmát fejezte ki, hogy amennyiben az oszmán had nem támad, úgy „a hitetlenek”, nekibátorodva, bizonyosan úzóbe veszi őket. A szultánhoz fordulva kifejtette helyes harcászati meglátás alapján, hogy „a vár mellett alacsony és szűk a hely, s ha a hit ellenségei ránk törnek, lehetetlen itt mozogni és harcolni.” Megtörténhetik az is, mondotta, hogy a támadó keresztény csapatok ágyúikat az egri völgyet szegélyező nyugati dombvonulat tetején felállítva, veszélyes tűz alá vehetik az oszmán csapatokat és táborukat. Ezért „a győzelmes sereg”-nek meg kell támadni a Habsburg-erőket.²²⁹

A török történetíró előadását mindenben hitelesíti Sir Barton angol követ, aki ugyanezekkel az okokkal magyarázza az Eger várát elfoglalt törökök félelmét.²³⁰

Határozatba ment tehát, hogy a szultán serege megvív Miksa főherceg hadával, s úgy vélték Kjátib Cselebi szerint, hogy amennyiben „a vár ellen támad az ellenség, az őrségnek elég ereje van, hogy addig az ideig ellenálljon, amíg segítség érkezik.”²³¹

1596. október 26-án került sor a törökök által egrinek nevezett mezőkeresztési csatára, melynek ismertetése merőben távol esik jelen témánktól.

A mohácsi csata óta a keresztény és a török erők között legjelentékenyebb ütközet első felében a Habsburg-seregre, illetve Eger várára kedvező fázisban „csak egy hajszálon függött” az iszlám had sorsa.²³² Ekkor III. Mohamed a közelében tartózkodó angol követet, Sir Edward Bartont Miksa főherceghez akarta küldeni, hogy Eger és Győr²³³ visszaadása fejében tüstént fegyverszünetet és békét vásároljon.²³⁴

Nyáry Pálnak, az egri vár volt főkapitányának, akit a janicsárok Ibráhim nagyvezér sátrában őriztek, az ütközet tetőpontjára hágott zúrzavarában sike-

225 Miksa: 559—561. o.; Istvánffy: 773. o.

226 Kropf: i. m. 417. o.

227 Kjátib: 253—254. o.; Pecsevi: 134. o.; Istvánffy: 773. o.; Kropf: i. m. 418. o.

228 Miksa: 562. o.; Pecsevi: 134. o.; Kjátib: 148. o.; Komáromy: i. m. 160—162. o.; Hammer: i. m. 615—616. o.; R. Horváth: i. m. 132—133. o.

229 Kjátib: 255—256. o.

230 Kropf: i. m. 417. o.

231 Kjátib: 256. o.

232 Miksa: 562—566. o.; Pecsevi: 135—140. o.; Kjátib: 256—265. o.; Istvánffy: 774—780. o.; Illésházy: 32—36. o.; Deesi: i. m. 273—281. o.; Ortelius: 205. o.; Komáromy: i. m. 165—180. o.; Hammer: i. m. 616—618. o.; Kropf: i. m. 595—609. o.

233 Győr 1594. augusztus 29-én jutott török kézre.

234 Komáromy: i. m. 170., 281. o.

rült lóra kapva megszöknie. Adatok vallanak arról, hogy vele akkor többen is megszabadultak.²³⁵

1596. október 31-én a török naptár szerint Kászim napján a török sereg visszatért a mezőkeresztesi mezőről Eger alá, s a török birodalom padisahja, az iszlám kalifája, III. Mohamed sikerrel zárult hadjárata öröme az egész birodalomban fényes kivilágítást rendelt el.²³⁶ Ez az a sorsdöntő fontosságú nap, ameddig a moszlim harcosoknak az ellenséggel szemben fegyverben kellett állniok.

Eger őrizetére 1—1 ezer zsoldos katonát és janicsárt rendelt az uralkodó. A nem világos török szövegből úgy tűnik ki, hogy még további 3 ezer janicsárral egészítették ki a meghódított vár védelmét. Biztosításképpen a budai vár őrizetére rendelték Veli pasát, a ruméliai beglerbéget, néhány ezer janicsárral.²³⁷

Az oszmán hadsereg a padisahhal november 4-én távozott el Egerből, és Szolnokon, Szegeden, Péterváradon át Konstantinápolyba tért vissza.²³⁸

Miksa főherceg, ütőképes csapatai és tüzérsége zömétől megfosztva, kénytelen volt felhagyni a vár felmentésének a gondolatával, és csüggedten Kassára, majd Bécsbe ment. Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem Diósgyőrben húzódott meg.²³⁹

Az egri vár elvesztésének végső epilógusaként az uralkodó szokásosan Nyáry Pált is jelentéstételre szólította fel. 1596. november 10-én kelt részletes beszámolójában — mely azonban mindezideig, sajnos, a levéltári kutatások során nem került elő — a volt főkapitány a gondjaira bízott vár elvesztésének minden felelősségét a vallonokra hárította.²⁴⁰ Claudio Cogonara 1597. január 1-én készítette el jelentését az eseményekről.²⁴¹

A török történetírók nagyotmondása szerint az Eger elleni hadjárat sikere csupán nyitánya lett volna a felsőmagyarországi bányavárosok megszerzésének. Tény azonban, hogy a XVII. századi oszmán hódítások során ebben az irányban, észak és északkelet felé mélyebben behatolni meg sem kíséreltek. Eger Magyarországnak ebben a részében éppen úgy határpontja maradt a hódoltságnak, mint Kanizsa és lényegesen később Érsekújvár és Várad. *Eger eleste azonban mindenképpen súlyos csapást jelentett annak ellenére is, hogy nem vált további ellenséges terjeszkedés kapujává.* Az egri vár veszttével további értékes magyar területeket kebelezték be a törökök, sőt még Borsod vármegyében is jelentékeny számú falura terjesztették ki kemény adóztatásukat, s a lakosság zaklatását. Nem lehetett már az egriekre számítani az ellenséges kézben lévő Hatvan, Jászberény, Szolnok, Balaszentmiklós térségének, s a Heves-Külső Szolnok megyei Tisza-vonal szemmeltartásában, s a hódítókat folyamatosan nyugtalanító rajtaütésekre sem.

A várnak, kivált kelet felől, de nem kis mértékben északról is, határozottan rossz volt a fekvése, s ez rendkívül kedvezőtlen adottságot képezett a védőkre, de ugyanakkor igen kedvezőt a jó tüzérséggel rendelkező támadókra. Ellentétben az 1552. évi ostrommal, számottevően több nagy kaliberű ágyúval támadtak a törökök 1596-ban Egerre. Amíg Dobó várát csak 14 öregágyúval lőtte az ellenség, addig III. Mohamed szultán serege már 23 „vártörő” ágyúval tá-

235 *Illésházy*: 35. o.; *Komáromy*: i. m. 283., 292. o.

236 *Kjätib*: 266. o.; *Decsi*: i. m. 36. o.

237 *Kjätib*: 266. o.

238 *Miksa*: 566. o.; *Kjätib*: 266. o.; *Hammer*: i. m. 619. o.

239 *Istránffy*: 776. o.; *Komáromy*: i. m. 299. o.

240 *Kropf*: i. m. 21. o.

241 *Cogonara*: i. m.

madta a várat. Ugyanekkor viszont a várbelieknek szinte teljes tűzérési tevékenységi hiánya folytán a török állások és ütegek nem voltak veszélyeztetett helyzetben.

Igen nagy nyomatékmal esett latba a vár teljes kiépítettségének a hiánya. Itt nemcsak az egész falrendszeren a mellvédek hiányára célunk, melyre már hosszú esztendőkkorábban egy várvizsgáló bizottság felhívta a figyelmet, hanem a külső vár keleti végében hiányzó két nagy füles bástyára utalunk.

Számottevő szerepet kapott a vár feladásában a vár kellően fel nem készített volta. Egy fontos végvár védelmében megbocsáthatatlan mulasztásként értékelhető, hogy csupán 8 tüzére volt, akik közül 5 betegen feküdt, a három egészséges viszont nem rendelkezett kellő tapasztalattal. Ezzel a ténnyel magyarázható, hogy az egész ostrom során a legkülönbözőbb források egybehangzóan csak a védők puskatüzéről beszélnek, de agyúzásáról nem.

Kétségtelenül kedvezőtlenül hatott a védők soknemzetiségű volta mellett szinte az utolsó napokban, hetekben odaérkezett segédcsoportok katonái kívánatos összeszokottságának a hiánya is.

Döntő szerepet játszott a vár kapitulációjában a főkapitány és vezető tisztjeinek erélytelensége, melynek eredményeként éppen az ostrom kritikus időszakában képtelenek voltak a kellő, szükséges rendet s a kívánatos, feltétlen, szigorú fegyelmet fenntartani. A hirtelenében összeállott katonaságból hiányzott a végsőkig való kitartáshoz a lelkesedés. A vár tisztjei nem biztosították a rendelkezésükre álló szigorú haditörvénnyel a védelem egyik lényeges követelményét: a feltétlen vasfegyelmet.

Nyáry Pál nem ismerte fel, hogy egy-egy fegyelmezetlen, vagy éppen magáról megfélekedett, megingott jellemű katonája milyen súlyos veszélyt jelentett a szilárd védelem kollektívájára.

Amikor a külső várban megtörtént a lőporrobbanás és pánik ütötte fel a fejét a katonák, asszonyok és gyermekek között, meg sem próbálkozott a tisztikar, élén a főkapitánnyal, a rend helyreállításával, hanem sorsára hagyván a külső várat, a menekülőkkel ők is a belső várba futottak.

Számottevő hibának kell betudnunk, hogy Cogonara figyelmeztetése ellenére, nagyszámú polgári személy, láthatóan kivált asszony és gyermek maradt az ostrom tartamára a vár falai között, noha lett volna kellő idejük a biztonságos, távolibb helyre való távozásra. Ezeknek az embereknek kétségtelenül jelentékenyebb pánikhangulata számottevően befolyásolta, rontotta a fegyveres erő magatartását.

Láthatóan a vár parancsnoki kara, élén Nyáry Pállal, nem alakított ki a kifogástalan ostromtervvel rendelkező, célratörő megfontoltsággal és halált megvető bátorsággal küzdő ellenséggel szemben semminemű védelmi tervet.

A szemben álló küzdő felek erőviszonya mindenképpen a szultáni sereg javára billentette az ostrom kimenetelét. Az utolsó pillanatban sebtében Egerbe irányított 800 fegyveres már be sem juthatott az ostrom alá vett várba. 3 400 fegyveres volt Eger falai között, s 22—23 napi kemény harc után kapitulálni kényszerültek a hatalmas létszámjelenyben levő ellenség előtt. III. Mohamed hadserege létszámának becslésére a tanulmányunkban közölt meglehetősen eltérő, de egyértelműen magas forrásadatokon túlmenően nem vállalkozhatunk — amiként azt Marosi Endre sem tette meg egy 1978-ban megjelent cikkében.²⁴²

Értékelésünk során nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy e korban a végvár nem csupán azzal teljesítette feladatát és kötelességét, hogy megvédelmezte magát, hanem azzal is, hogy maximális ideig feltartóztatta és apasztotta a

²⁴² Marosi Endre: Gyávák voltak-e az egri hősök utódai?; Élet és Tudomány, 1978. július 21., 29. sz. 914., 917. o.

támadók erejét. Ebből a szempontból Nyáry katonái nem állottak kötelességük magaslatán.

A védelem negatív tényezői ellenére azonban tényként kell megállapítanunk, hogy Eger vár védői az ostrom első felében derekasan, bátran, kifogástalanul helytálltak, s a nagy fölényben lévő törökök méltó ellenfelének bizonyultak. A lábrakapott pánikhangulat azonban idő előtt felőrölte ellenállásukat, s a harcnak esküjükhöz híven való folytatása helyett — életüket megmenteni akarván — a megadás útját választották. Az a pszichológiai folyamat, melynek eredménye a védők által kezdeményezett kapituláció volt, nem tükrözi egyértelműen a katonák gyávaságát, hanem a bonyolult és veszélyes helyzetben kialakult, de csírájában el nem fojtott pánikhangulat logikus következményeként értékelhető.

Nem csekély jelentőséggel bír az egri helyzet megítélésében az a körülmény is, hogy Miksa főherceg tekintélyes létszámú és kellő tüzéséggel felszerelt serege a veszélyeztetett egri térség védelme helyett Hatvan meddő, s ráadásul rövidesen feladott elfoglalásával emésztette fel azokat az értékes napokat, melyeket azután a nagy esőzések folytán amúgy is járhatatlanná vált utakon már nem tudott többé behozni. Így érte azután a messzi Rimaszombaton Eger esztének a híre.

Miksának figyelembe kellett volna vennie, hogy a szultán későn érkezett meg az országba: augusztus 9-én érte el Belgrádot, ahol még ráadásul 27 napon át (1) meddőn táborozott. Ha ezt az időpontot összevetjük más török hadjáratok érkezési idejével, akkor egyértelműen megállapíthatjuk, hogy ilyen késő még nem érkezett a Balkán felől török sereg számottevő hadjáratra Magyarországra. 1526-ban június 30-án, 1529-ben július 17-én, 1552-ben június elején 1566-ban július 19-én érkeztek meg az oszmán hadak Belgrád alá. 1596-ban csökkent tehát a törökök számára a tényleges ostromban hasznosítható napok száma, amit még tovább rontott a vár alatti nagy őszi esőzés, illetve annak következményeként a felázott, sáros talaj. 1552-ben szeptember 11-én, 1596-ban pedig 9 nappal később, szeptember 20-án érkeztek meg a csapatok az egri vár falai alá.

Az egriek helyzetének egyik számottevő kulcsa tehát vitathatatlanul Miksa főherceg hada kezében volt. Merőben másként alakultak volna az események, ha nem vesztegette volna el Hatvan ostromával, s az ide-oda vonulgatásával a soha többé nem pótolható időt. Pedig — amint láttuk — a Habsburg-sereg annyira megrettentette a török főseregtől előreküldött Dzsáfer pasa csapatait, hogy tétlenül nézték végig Hatvan vesztét, s nem merték még csak háborgani sem a tévesen 75 ezer főből állónak vélt keresztény sereg akcióját.

De Eger feladása után, a mezőkeresztési csata első, győzelmi periódusát sem kamatoztatta Miksa Eger érdekében, hanem katonái fegyelmezetlensége teljes kudarcba fojtotta a sokat ígérő korábbi sikert. Nem vitatható, hogy a mezőkeresztési csatában a szultán hadának a megverése, megfutamatítása mindenképpen meghozhatta volna a katonailag csak gyengén megerősített, s az ostrom során súlyosan megrongált egri vár visszaszerzését. Ha Miksa csapatai csak néhány nappal korábban is megtámadták volna a szűk egri völgyben táborozó törököket, s a völgyet szegélyező keleti dombosor tetejéről tűz alá vették volna őket, másként alakultak volna bizonyosan az egri események. Ennek a lehetősége fel is merült az éber és óvatos török hadvezetésben. Kjátib Cselebi szerint már a keresztési Habsburg-tábor hírére igen sok török főember azt javasolta a padisahnak, hogy „a teret fel kell hagyni.” Molla Szeád-eddin pedig világos egyértelműséggel látta és tárta fel azt a nagy veszélyt, melyet a szűk egri völgyben ellenük indított gyalogsági és lovas, valamint tüzéségi támadás

reájuk nézve jelentett volna. Az ellenség a Habsburg-hadvezetés késedelmeskedésének és katonái fegyelmetlenségének köszönhetette, hogy az nem tudott érdemben beavatkozni az események folyamatába.

Azt, hogy 1596 őszén Eger vára török kézre került, tehát egy sor egymást hatványozó, igen különböző kedvezőtlen tényező összejátszásának eredményeként tekinthetjük, s nem írhatjuk — amint azt eddig általánosságban tartották — egyértelműen a védők gyávaságának a rovására.

Иштван Шугар

ПАДЕНИЕ КРЕПОСТИ ЭГЕР В 1596 ГОДУ

Резюме

22 июня 1596 года султан Мохаммед III. выступил со своим войском из Константинополя и, простояв в лагере под Белградом 27 дней (!), после долгих споров и размышлений направился к Эгеру. Пока османская армия продвигалась по течению р. Тисы на север, войска Габсбургов 3 сентября того же года совершили внезапный налет на город Хатван, устроив страшное кровопролитие в рядах турок.

20 сентября турецкая армия прибыла к подступам крепости Эгер. Крепость состояла из двух частей: внутренней, находившейся на возвышенности с крутыми склонами, и внешней, на восточном хребте холма. Сам город был расположен к западу у подножья крепости. С точки зрения рельефных условий расположение крепости было чрезвычайно неблагоприятным, ибо с восточных холмов крепость могла просматриваться и простреливаться.

Численность турецкой армии, двинувшейся на осаду крепости, достоверно не известна. На защиту крепости наскоро собралось 3400 воинов: венгров, австрийцев, немцев, моравцев, поляков, итальянцев, испанцев, валлонцев, несколько шведов и даже один англичанин. Командантом крепости был Пал Ньяри Белегский.

Наступающий противник обложил крепость и город, последние защитники 23 сентября оставили, сдали, и все свои силы сосредоточили в крепости.

Ведя систематическую осаду, турки обстреливали крепость из пушек с 24 сентября по 3 октября. 4 октября, поддавшись панике, вызванной взрывом пороховой бочки во внешней крепости, находившиеся там 1500 солдат, очертя голову, ринулись к внутренней крепости, но ворвавшиеся во внешнюю крепость турки совершили в их рядах большую сечу.

Падение внешней крепости решило и судьбу внутренней.

Противник заминировал в трех местах каждую из двух восточных больших неонитальянских угловых башен внутренней крепости, но взрывы не образовали в крепостной стене обрушения, достаточного для проникновения. Положение наступающих осложнялось и начавшимися холодными осенними дождями, сделавшими скользкими крутые склоны холмов.

Между тем под командованием эрцгерцога Максимилиана армия Габсбургов, сдав занятый ею город Хатван, обошла по большой дуге горный массив Черхат, и двинулась на выручку крепости Эгер. Однако императорские войска продвигались вперед по слишком удлиненному пути и в беспролазной грязи очень медленно и 12 октября они подошли лишь к крепости Фюлек (Филяково) в Северной Венгрии.

Солдаты эгерской крепости стойко защищали внутреннюю крепость, но изо дня в день всё более росло в их рядах сознание безысходной обреченности и гибели, они уже не могли надеяться на спасение со стороны запаздывавшей деблокирующей армии. Вначале тайком, затем всё более в открытую и в конце концов уже с ведома коменданта крепости повелись переговоры в турецком лагере о сдаче крепости. В конечном счете защитники крепости, приняв письменное обещание султана о предоставлении им свободного отхода, 12 октября 1596 года сдали крепость. 13 октября это важное фортификационное сооружение Венгрии было уже в руках турок.

Из солдат, оставившихся крепость, турки (татары?) перерезали всех немцев до единого, так как им вменялось в вину кровавое побоище в Хатване. Между прочим был полонены комендант крепости и весь офицерский состав, однако позднее многим из них удалось бежать.

Тем временем войско эрцгерцога Максимилиана, соединившись с трансильванскими войсками, прибыло к близлежащему селу Мезёкерестеш, где 23 октября успешно сразилось с турецкими войсками, посланными из крепости Эгер.

Узнав об этом, султан Мохаммед III. основные силы своей армии двинул из-под Эгера к селу Мезёкерестеш, где 26 октября окончательно одержал сокрушительную победу над армией Габсбургов, обеспечив тем самым прочное сохранение за собой эгерской крепости.

После успешной обороны в 1552 году имевшей столь большое стратегическое значение крепости Эгер её падение в 1596 году означало начало турецкого господства, длившегося 91 год, в руки османов перешла крепость, прикрывавшая самый короткий маршрут из Вены и Северной Венгрии (горнопромышленных районов) в Трансильванию.

István Sugár

DER FALL DER BURG VON EGER, 1596

Resumée

Der Sultan Mohamed III. brach mit seinem Heere aus Konstantinopel am 22-ten Juni 1596 auf und setzte nach einer 27 tägigen Lagerung, in Belgrad, nach einer langen Diskussion und Erwägung seinen Weg Eger fort.

Während das osmanische Heer entgang der Theiss nach Norden marschierte, stürzten die Habsburger Truppen am 3-ten Sept. die Stadt Hatvan herunter, gewährt den dort anwesenden Türken einen ungeheueren Blutbad.

Das türkische Heer kam am 20-ten Sept. zu Eger an. Die Burg stand aus 2 Teilen: aus der an der steilseitigen Höhe stehenden Innen- und der auf den östlichen Hügelrücken kletternden Aussenburg. Die Stadt selbst lag in westlicher Richtung unter der Burg. Zufolge der Terraingegebenheiten war die Lage der Burg ausserordentlich ungünstig, weil man von den Östlichen Höhe in die Burg hineinsehen bzw. -schliessen konnte.

Die Stärke des zum Sturm aufmarschierten türkischen Heeres kennen wir nicht glaubwürdig. Zur Verteidigung traten — mit schnell erhöhter Stärke — 3400 Soldaten: Ungarn, Österreicher, Deutsche, Böhme, Mährer, Polen, Italiener, Spanier, Wallonen, einige Schweden und auch Engländer. Der Kommandant der Burg wurde Paul Nyáry von Bedeg.

Das angreifende türkische Heer belagerte die Burg und die Stadt. Die letztere wurde am 23-ten Sept. aufgegeben und ausgeräumt und wurden die allen Kräfte in der Burg zusammengezogen.

Zwischen 24. Sept. — 2. Okt. wurde die Burg türkischereits — in Rahmen einer methodischen Belagerung — mit Artillerie beschossen.

Am 4-ten Oktober, auf die Auswirkung einer Panik wegen der Explosion eines Pulverfasses in der Aussenburg, flüchteten 1500 Soldaten mit einem sturmischen Anrennen in die Innenburg, und erlitten von den in die Aussenburg stürzenden Türken schwere Verluste.

Der Fall der Aussenburg besiegelte such des Schicksal der Innenburg.

Der Feind minierte an drei Stellen die 2 grossen nach Osten gelegenen Eckenbasteien unter, aber die Explosionen ergaben keine für das Eindringen geeignete Wandstürzung. Die Lage wurde auch durch das begonnene Herbstregen erschwert, weil das steile Boden schlüfrig wurde.

Währenddessen das Habsburger Heer unter dem Befehl des Erzherzogs Maximilian, das die Burg von Hatvan aufgeben hatte, kam in Bewegung — mit Umgebung des Cserhát Gebirges, um Eger zu befreien. Aber die Truppen konnten sich wegen des langen Weges und des bodenlosen Kotes sehr langsam vorwärts bewegen, sie waren am 12-ten Oktober nur bei Füleki in Oberungarn.

Die Soldaten in Eger hielten in der Verteidigung der Innenburg sehr brav stand, aber wuchs in ihrer Reihe des Bewusstsein der sicheren Stürzung an, da sie an ihrer Befreiung von der verspätenden Befreiungsarmee nicht glauben konnten. Es begannen Verhandlungen mit den Türken — zu erst in geheim, dann offen, zuletzt mit dem Wissen des Burgkommandanten von der Übergabe. Am Ende gaben die Verteidiger die Burg auf, nachdem der Sultan für ihren freien Abmarsch das Versprechen schriftlich gegeben hatte. Schon am 13-ten Oktober war diese wichtige Festung Ungarns in türkischer Hand.

Unter den abmarschierenden Soldaten wurden die Deutschen bis zum letzten Mann von den Türken (Tataren[?]) gemetzelt, weil man ihnen den Blutbad in Hatvan zugeschrieben hatte. Sonst fielen der Burgkommandant und auch sein Offizierkorps in türkischen Gefangenschaft, später konnten mehrere Personen aus der Gefangenschaft entfliehen.

Während dessen kam die Armee unter Erzherzog Maximilian, vereinigt mit den Kräften von Siebenbürgen, zum naheliegenden Ort Mezökeresztes an, wo sie gegen die von Eger herhier geschickten türkischen Truppen am 23-ten Oktober eine erfolgreiche Schlacht erkämpfte. Auf diese Nachricht führte Sultan Mohamed III. von Eger nach Mezökeresztes, die Mehrheit seiner Armee, wo er am 26-ten Oktober für die Habsburger Armee — letzten Endes — eine vernichtende Niederlage bereitete womit er für sich den dauernden Besitz der Burg von Eger sicherstellte.

Der Fall der strategisch so wichtigen Burg von Eger im 1596 — nach der erfolgreichen Verteidigung in 1552 — bedeutete den Beginn der 91 jährigen türkischen Herrschaft, die ausserdem den kürzesten Weg von Wien, bzw. Ober-Ungarn nach Siebenbürgen sicherte.